

บทที่ 6

ศาสนพิธี

- 6.1 ศาสนพิธีต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา
 - 6.1.1 พิธีตักบาตร
 - 6.1.2 พิธีถวายสังฆทาน
 - 6.1.3 ขั้นตอนพิธีกรรมเนื่องในงานมงคล
- 6.2 การประเคนของแด่พระภิกษุสงฆ์
- 6.3 การกรวดน้ำและการรับพรพระ
- 6.4 การจัดโต๊ะหมู่บูชา
- 6.5 พิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- 6.6 ระเบียบปฏิบัติในงานอวมงคล
 - 6.6.1 ขั้นตอนพิธีกรรมเนื่องในงานอวมงคล
 - 6.6.2 ระเบียบปฏิบัติการไปร่วมงานศพ

1. ศาสนพิธีต่างๆ ช่วยทำให้ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นสิ่งตอกย้ำใจให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยได้อย่างดีเยี่ยม จึงเป็นระเบียบแบบแผนอันดีงามที่ควรรักษาไว้คู่กับพระพุทธศาสนาตลอดไป
2. พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา หน้าที่หลักของท่านคือการประพฤติปฏิบัติธรรม ดังนั้นพระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามพระภิกษุสงฆ์ปรุงอาหารเองและห้ามฉันของที่ ไม่ได้ประเคน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นหน้าที่ของเราผู้เป็นพุทธศาสนิกชนต้องทำหน้าที่ ในการดูแลอุปัฏฐากท่าน เราจึงควรทำความเข้าใจกับการประเคนที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เป็นการ ผิดพระวินัย อีกทั้งเป็นการเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของท่าน
3. การกรวดน้ำเป็นประเพณีสำคัญของชาวพุทธ เมื่อมีการบำเพ็ญบุญทุกครั้ง เจ้าภาพก็จะ กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปยังบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเป็นประเพณีที่ทำกันอยู่ เป็นประจำ จึงจำเป็นต้องศึกษาวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องในการกรวดน้ำและการรับพรพระ
4. การจัดโต๊ะหมู่บูชาถือเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่งและเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเคารพในพระรัตนตรัย ของพุทธศาสนิกชนที่ให้การเชิดชูพระรัตนตรัยให้สูงยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ดังจะเห็นได้จากการให้ ความหมายของวัตถุต่างๆ ที่นำมาบูชาพระรัตนตรัย
5. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทุกวันเป็นวันที่เกี่ยวเนื่องกับพระรัตนตรัยทั้งสิ้น พุทธศาสนิกชน ให้ความสำคัญกับวันเหล่านี้อย่างมาก และในวันนั้นๆ พุทธศาสนิกชนต่างตั้งใจในการบำเพ็ญ กิจอันเป็นกุศลเป็นพิเศษกว่าวันธรรมดา
6. การไปร่วมงานศพมิใช่ไปเพียงเพื่อแสดงความเสียใจเท่านั้น แต่เป็นการไปเพื่อแสดงความเคารพ และเพื่อเจริญมรณานุสติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจและสามารถอธิบายพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาได้
2. เพื่อให้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจและสามารถอธิบายหลักการและวิธีการประเคนของแด่พระภิกษุสงฆ์ การกรวดน้ำ และการรับพรพระอย่างถูกต้องได้
3. เพื่อให้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจและสามารถอธิบายหลักการจัดโต๊ะหมู่บูชาที่ถูกต้องได้
4. เพื่อให้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจและสามารถอธิบายการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ และการปฏิบัติตัวในการไปร่วมงานศพได้

6.1 ศาสนพิธีต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา

ศาสนพิธี หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่ยึดปฏิบัติในศาสนา เมื่อนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่ยึดปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

ศาสนพิธีต่างๆ ช่วยทำให้ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นสิ่งตอกย้ำใจให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยได้อย่างดีเยี่ยม จึงเป็นระเบียบแบบแผนอันดีงามที่ควรรักษาไว้คู่กับพระพุทธศาสนาตลอดไป

ในพระพุทธศาสนาแบ่งศาสนพิธีออกเป็น 4 หมวดใหญ่ๆ ดังนี้

1. กุศลพิธี เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการอบรมความดีงามทางพระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล เช่น การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการรักษาศีลประเภทต่างๆ เป็นต้น

2. บุญพิธี เป็นพิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป มี 2 ประเภท คือ

2.1 พิธีทำบุญในงานมงคล ได้แก่ การทำบุญในโอกาสต่างๆ

2.2 พิธีทำบุญในงานอวมงคล เช่น บุญหน้าศพ เป็นต้น

3. ทานพิธี เป็นพิธีถวายทานต่างๆ เช่น การถวายสังฆทาน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น

4. ปกิณกะพิธี เป็นพิธีเบ็ดเตล็ด ได้แก่ การอาราธนาศีล การประเคนของพระ เป็นต้น

ในบทนี้จะนำมาเฉพาะพิธีที่สำคัญๆ อันเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวพุทธเสมอๆ ดังต่อไปนี้

6.1.1 พิธีตักบาตร

คือการนำข้าวและอาหารคาวหวานใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์หรือสามเณร โดยอาจทำเป็นประจำวัน ในท้องถิ่นชุมชนที่มีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรออกบิณฑบาตจะทำในวันเกิดของตนหรือวันสำคัญทางศาสนา รวมทั้งวันพระ 8 ค่ำ และ 14, 15 ค่ำ เป็นต้น

เบื้องต้นของการตักบาตร ต้องเตรียมใจให้ผ่องใสเป็นกุศล เปี่ยมด้วยความเต็มใจ บุญจะได้

บังเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มคิด ขณะทำก็ไม่นึกเสียตาย ให้มีใจเป็นสุข หลังจากให้ไปแล้วก็ปลื้มปิติยินดีในทานนั้น ไม่นึกเสียตายในภายหลัง¹ บุญกุศลจึงจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในการเตรียมของตักบาตร เช่น ข้าวสาร อาหารแห้งหรือคาวหวาน ถ้าของสดพึงระวังอย่าให้ข้าวและอาหารนั้นๆ ร้อนหรือเย็นจนเกินไป เพราะอาจทำให้เกิดความลำบากแก่พระภิกษุสงฆ์หรือสามเณร ที่ต้องอุ้มบาตรต่อไปในระยะทางไกล ของที่ใส่บาตรนั้นนิยมปฏิบัติเป็นธรรมเนียมว่า ให้ยกขึ้นจบบ (ยกขึ้นสูงระดับหน้าผาก ด้วยท่าประนมมือโดยอนุโลม) แล้วนิมนต์พระภิกษุสงฆ์หรือสามเณรว่า นิมนต์ครับ หรือนิมนต์ค่ะ เมื่อท่านเดินผ่านมาในระยะใกล้ แล้วใส่ของลงในบาตร กล่าวคำถวายทานว่า

สุทินัง วะตะ เม ทานัง อาสะวักขะยาอะหัง โหตุฯ

แปลว่า ทานที่ข้าพเจ้าให้แล้วด้วยดีหนอ จงเป็นเครื่องกำจัดอาสวกิเลส ออกไปจากใจของข้าพเจ้าด้วยเถิด

เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้วนิยมทำการกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลผลบุญแก่ผู้อื่นอันเป็นที่รักด้วย ช่วยทำให้เกิดความอิ่มเอิบใจ เป็นสุขแก่ผู้ปฏิบัติ

6.1.2 พิธีถวายสังฆทาน

คือ การถวายวัตถุที่ควรเป็นทานแก่สงฆ์ มิได้เจาะจงแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง หากเจาะจงเฉพาะรูปเรียกว่า ปาฏิบุคลิกทาน ไม่ต้องมีพิธีกรรมอะไรในการถวาย ส่วนสังฆทานนั้นเป็นการถวายกลางๆ ให้สงฆ์เฉลี่ยกันใช้สอย จึงมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะการถวายและการอนุโมทนาของสงฆ์

สังฆทานมีแบบแผนมาแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ผู้รับจะเป็นพระภิกษุหรือสามเณร หรือพระสังฆเถระ หรือพระอันดับชนิดใดๆ เมื่อสงฆ์จัดไปให้ ผู้ถวายต้องตั้งใจต่อพระอริยสงฆ์ คือ อุทิศถวายเป็นสงฆ์จริงๆ ผู้รับรับในนามของสงฆ์เป็นส่วนรวม จึงเป็นการถวายสังฆทานด้วยใจที่เป็นกุศล อิ่มเอิบเบิกบานในการถวายทาน วัตถุที่ถวายจะมากมายอย่างไรตามแต่สมควร ประกอบด้วยภัตตาหารและบริวารของใช้ที่เหมาะสมแก่สมณบริโศก ถวายก็รูปก็ได้แล้วแต่ศรัทธา จะถวายที่วัดหรือสถานที่อื่นๆ เช่น ที่บ้านหรือสถานที่ประกอบพิธีก็ได้

การถวายสังฆทานนั้น เริ่มด้วยการจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย (ถ้ามี) แล้วอาราธนาศีล และสมาทานศีล จากนั้นผู้ถวายทานประนมมือ ตั้งนะโม 3 จบ กล่าวคำถวายสังฆทาน เสร็จแล้วประเคนทานวัตถุแด่พระภิกษุสงฆ์

หลังจากประเคนถวายพระภิกษุสงฆ์แล้วเมื่อพระสงฆ์ผู้นำสวดอนุโมทนาด้วยบท “ยะธา วาริวหา...” ผู้ถวายทานเริ่มกรวดน้ำ ถึงบทที่พระสงฆ์ผู้นำสวดถึง “มณโฑติโรโส ยะธา” ก็ให้หยุดการกรวดน้ำ แล้ว

¹ ทานสูตร, อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 308 หน้า 628-629

ประนมมือรับพรพระต่อไปจนจบ (การกรวดน้ำจะได้กล่าวรายละเอียดในหัวข้อถัดไป)

การอาราธนาศีลและสมาทานศีล

เบื้องต้นของการบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน ต้องมีพิธีรับสรณคมน์และศีลก่อนจากนั้นจึงอาราธนาพระปริตร ถ้าบำเพ็ญบุญเกี่ยวกับเทคนิจจะอาราธนาธรรม

การที่ขอเบญจศีลก่อนเสมอไปทุกพิธีนั้น เพื่อชำระจิตให้บริสุทธิ์ ให้เป็นผู้มีศีลสมควรแก่การรองรับพระธรรม สรณคมน์ หมายความว่า ขอถึงพระพุทธ ขอถึงพระธรรม ขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่งก่อนอาราธนาควรกราบพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชาและบูชาพระก่อนแล้วจึงกล่าวคำอาราธนาตามด้วยการสมาทานศีล

วิธีอาราธนานั้น บางแห่งให้มีผู้กล่าวอาราธนาแต่ผู้เดียว บางแห่งอาราธนาพร้อมกันทั้งหมด

คำอาราธนาเบญจศีลหรือศีล 5

(คำกล่าวก่อน) บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง บุคคลใดชำระศีลให้บริสุทธิ์แล้ว จะเป็นเหตุให้เว้นจากความทุจริต จิตจะร่าเริงแจ่มใส และเป็นท่าหยั่งลงมหาสมุทร คือ นิพพาน

ดังนั้น ขอเรียนเชิญทุกท่าน พึงตั้งใจกล่าวคำอาราธนาศีล 5 โดยพร้อมเพรียงกัน (นะครับหรือนะคะ)

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระเณนะ สะหะ, ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ,

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระเณนะ สะหะ, ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ,

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระเณนะ สะหะ, ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ,

คำถวายสังฆทาน

(บทกล่าวนำ) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า สัปบุรุษย่อมให้ทาน เช่น ข้าวและน้ำที่สะอาดประณีตตามกาลสมควรอยู่เป็นนิตย์ แก่ผู้ประพฤติดพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นบุญเขตอันเยี่ยม สำหรับผู้ให้เครื่องบริโภคนั้นได้ชื่อว่าให้ฐานะห้าประการแก่ปฏิกุหาภิก ดังต่อไปนี้คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ผู้ให้ย่อมได้รับฐานะห้าประการนั้นด้วย ท่านสาธุชนทั้งหลาย บุญเท่านั้นที่เป็นที่พึ่งของพวกเราทั้งหลาย ดังนั้นขอเรียนเชิญทุกท่านพึงตั้งใจ กล่าวคำถวายภัตตาหารเป็นสังฆทานโดยพร้อมเพรียงกัน (นะครับหรือนะคะ)

(กล่าวนำ – หันทะ มะยัง พุทธิสสะ ภาคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส.)

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธสสะ. (3 ครั้ง)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ

อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ที่ฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ นิพพานายะ จะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตอาหาร พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แต่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ ภัตตอาหาร พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อมรรคผลนิพพาน แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ

นอกจากนี้ยังมีบทสวดสำคัญที่ควรรู้และควรจดจำ เพราะเป็นบทที่ต้องใช้สำหรับอาราธนา ก่อนพระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ คือ บทอาราธนาพระปริตรและบทอาราธนาธรรม ซึ่งใช้อาราธนา ก่อนพระภิกษุสงฆ์แสดงธรรมหรือสวดอภิธรรม

คำอาราธนาพระปริตร

วิปัติปะฏิพาหายะ	ลัพพะลัมปัตติสิทธิยา
ลัพพะทุกขะวินาสายะ	ปะริตตัง พรุถะ มังคะลัง
วิปัติปะฏิพาหายะ	ลัพพะลัมปัตติสิทธิยา
ลัพพะภะยะวินาสายะ	ปะริตตัง พรุถะ มังคะลัง
วิปัติปะฏิพาหายะ	ลัพพะลัมปัตติสิทธิยา
ลัพพะโรคะวินาสายะ	ปะริตตัง พรุถะ มังคะลังฯ

คำอาราธนาธรรม

พรหฺมา จะ โลกาธิปะติ สะหฺมปะติ
กัตถัญชะลี อั้นธิวะรัง อะยาจะละ
สันติระ ลัตตาปะระชัคคะชาติกา
เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชังฯ

6.1.3 ขั้นตอนพิธีกรรมเนื่องในงานมงคล

งานมงคล ได้แก่ การทำบุญ เพื่อความสุขความเจริญ โดยปรารถนาเหตุดี เช่น ทำบุญวันเกิด ทำบุญฉลองอายุครบ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญเนื่องในงานมงคลสมรส ทำบุญฉลองเกียรตินิยม เหล่านี้เป็นต้น ในงานมงคลมีวิธีปฏิบัติดังนี้¹

1. **อาราธนาพระสงฆ์** เมื่อกำหนดวันงานแน่นอนแล้ว ไปอาราธนาพระตามจำนวนที่ต้องการ ก่อนถึงวันงานอย่างน้อย 3 ถึง 7 วัน การอาราธนานั้น ถ้าสามารถเขียนหรือพิมพ์เป็นฎีกาณิมนต์ได้ เป็นการดีที่สุด โดยบอกกำหนด วัน เดือน ปี เวลา และงานให้ละเอียด

2. **จำนวนพระที่นิมนต์** ตามปกติจำนวนนี้คือ 5 รูป 7 รูป 9 รูป แต่ส่วนมากนิยมนิมนต์ 9 รูป ถือกันว่าเลข 9 เป็นเลขมงคลขลังดี งานนั้นจะได้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ถ้าเป็นงานมงคลสมรส นิยมนิมนต์จำนวนคู่คือ 6 รูป 8 รูป 10 รูป ส่วนมากงานมงคลสมรสนิยม 8 รูป ถ้าเป็นพระราชพิธีนิยม 10 รูป เป็นอย่างน้อย

3. **ตั้งโต๊ะหมู่** นิยมจัดไว้ทางด้านขวามือของพระสงฆ์ โดยให้พระพุทธรูป พระพักตร์ไปด้านเดียวกับพระสงฆ์ ถ้าสถานที่อำนวยให้พระพุทธรูปไปทางด้านทิศตะวันออก หรือทิศเหนือ ได้ยิ่งดี ถ้าสถานที่ไม่พอ ก็ให้จัดตามความเหมาะสมกับสถานที่ พระพุทธรูปที่จะนำมาตั้งโต๊ะบูชานั้น ไม่ให้มีกรอบและขนาดเล็กจนเกินไป หรือใหญ่เกินไป โต๊ะหมู่บูชาขนาดใหญ่หรือเล็ก ก็ให้จัดพระบูชาเหมาะสมตามส่วน มีแจกันดอกไม้ พานดอกไม้จัด 3 พาน หรือ 5 พาน แจกันจะใช้ 1-2 คู่ก็ได้ แล้วแต่ขนาดของโต๊ะ กระจ่างรูปให้ปักไว้ 3 ดอก เชิงเทียน 1 คู่ พร้อมเทียน

4. **ชั้นนํ้ามนต์** จะใช้ขัน หรือบาตรหม้อนํ้ามนต์มีเชิงก็ได้ ใส่นํ้าสะอาดพอควร มีเทียนนํ้ามนต์ควรเป็นเทียนขี้ผึ้งอย่างดี 1 - 2 เล่ม ใบเงินใบทองอย่างละ 5 ใบ มัดหญ้าคาหรือก้านมะยมสำหรับประพรมนํ้าพระพุทธรูป 1 มัด ถ้าใช้ใบมะยมใช้ก้านสด 9 ก้าน ถ้ามีการเจิม ก็เตรียมแป้งกระแจะ ใส่นํ้าหอมในผอบเจิมด้วย ถ้ามีการปิดทองด้วย ก็เตรียมทองคำเปลว ไว้ตามต้องการวางใส่ในพาน ตั้งไว้ข้างบาตรนํ้ามนต์

5. **ด้ายสายสิญจน์** ใช้ด้ายดิบจับ 9 เส้น 1 ม้วน โยงรอบบ้านหรือบริเวณพิธี เวียนจากซ้ายไปขวา โยงเข้าหาพระประธานที่โต๊ะหมู่บูชา เวียนซ้ายไปขวาเช่นเดียวกัน ไม่ควรเอาไปพันไว้ที่องค์พระประธาน ควรเวียนรอบฐานพระโยงมาที่ขันหรือบาตรนํ้ามนต์เวียนขวา แล้วนำด้ายสายสิญจน์วางไว้บนพานรอง ตั้งไว้ข้างโต๊ะบูชาใกล้กับพระเถระองค์ประธานในสงฆ์

เรื่องด้ายสายสิญจน์นี้มีข้อควรระวังเป็นพิเศษคือ ห้ามข้ามกรายเป็นเด็ดขาด แม้ที่สุดจะหยิบของข้าม หรือบ้วนน้ำลาย ก็ไม่ควรข้ามด้ายสายสิญจน์อย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นการแสดงความไม่เคารพในพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้า หรือถ้าเป็นงานศพก็ไม่เป็นการเคารพในผู้ตาย และยังเป็นผู้ที่ถูกติเตียนด้วย หากมีความจำเป็นจริงๆ ก็ควรสอดมือไปทางใต้ด้ายสายสิญจน์

¹ ข้อมูลจากเว็บไซต์ <http://www.dhammathai.org/store/sasana2/>

6. **การปูอาสนะสำหรับพระสงฆ์** ควรใช้เสื่อหรือพรมปูเสื่อชั้นหนึ่งก่อน นิยมใช้กัน 2 วิธี คือ ยกพื้นอาสนะสงฆ์ให้สูงขึ้น โดยใช้เสื่อหรือแคร่มาวางวางต่อกันให้พอจำนวนแก่สงฆ์ และอีกวิธีหนึ่ง ปูลาดอาสนะบนพื้นธรรมดา อาสนะสงฆ์ชนิดยกพื้นนิยมใช้ผ้าขาวปูลาด จะมี**ผ้านิสิต**¹ ปูอีกชั้นหนึ่งหรือไม่ก็ได้โดยอาสน์สงฆ์ยกพื้นนี้มักจัดในสถานที่ที่ฝ่ายเจ้าภาพนั่งเก้าอี้กัน ส่วนอาสนะชนิดที่ปูลาดบนพื้นธรรมดาจะใช้เสื่อหรือพรมผ้าที่สมควรที่สุดแต่ที่หาได้

ข้อสำคัญควรระวัง อย่าให้อาสนะพระสงฆ์กับอาสนะของคฤหัสถ์ฝ่ายเจ้าภาพเป็นอันเดียวกัน ควรปูลาดให้แยกจากกัน ถ้าจำเป็นแยกกันไม่ได้ เพราะปูเสื่อหรือพรมไว้เต็มห้อง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วสำหรับอาสนะสงฆ์ ควรปูทับด้วยเสื่อหรือพรมอีกชั้นหนึ่งจึงจะเหมาะสม โดยใช้ผ้าขาวหรือผ้านิสิตก็ได้ ปูเรียงรูปเป็นระยะให้ห่างกันพอสมควร อย่าให้ชิดกันเกินไป มีหมอนอิงข้างหลังเรียงเท่าจำนวนที่นั่งมนต์มาในงานนั้นๆ

7. **เครื่องรับรองพระภิกษุสงฆ์** ประกอบด้วย กระโถน ภาชนะน้ำเย็น วางไว้ทางด้านขวามือของพระภิกษุสงฆ์เป็นรายรูป ถ้าของมีจำกัดจะจัดวาง 2 รูป ต่อ 1 ที่ก็ได้ วางเรียงจากด้านในมาหาข้างนอกตามลำดับ คือกระโถนไว้ในที่สุด ถัดมาภาชนะน้ำเย็น ส่วนน้ำชาหรือเครื่องดื่ม เมื่อพระภิกษุสงฆ์เข้านั่งเรียบร้อยแล้ว ค่อยถวายก็ได้

8. **ล้างเท้า – เช็ดเท้าพระภิกษุสงฆ์** เมื่อพระภิกษุสงฆ์มาถึงบ้าน ฝ่ายต้อนรับจะคอยล้างเท้าให้ท่าน จะให้ท่านล้างเท้าเองดูไม่เหมาะสม เพราะน้ำอาจมีสัตว์ปะปนอยู่ ซึ่งขัดกับพระวินัย และคอยเช็ดเท้าให้ท่านด้วย

9. **ประเคนเครื่องรับรองแด่พระภิกษุสงฆ์** เมื่อพระภิกษุสงฆ์เข้าประจำที่เรียบร้อยแล้ว พึงเข้าประเคนของรับรองที่เตรียมไว้แล้ว คือภาชนะน้ำเย็น ประเคนของที่อย่ด้านในก่อน ตามด้วยน้ำชาหรือน้ำหวานต่างๆ ถวายทีละรูปจนครบ

10. **จุดเทียนรูปและเครื่องสักการะ** เมื่อได้เวลาแล้วเจ้าภาพเริ่มต้นจุดเทียน รูป ที่โต๊ะบูชาด้วยตัวเอง ไม่ควรให้คนอื่นจุดแทน ให้ถือว่าเราทำเพื่อสิริมงคลของผู้ทำของเจ้าของงานนั้นๆ และควรจุดเทียนเล่มที่อยู่ทางซ้ายมือของเราก่อน แล้วจึงจุดเทียนเล่มขวามือ เทียนไม่ควรให้เล่มเล็กเกินไป เสร็จแล้วจุดรูป รูปควรปักไว้ในกระถางรูปให้ตั้งตรง ถ้าเป็นงานมงคลสมรสคู่บ่าวสาวจุดเทียนกันคนละเล่ม รูปคนละ 3 ดอก ผู้หญิงให้นั่งทางซ้าย ผู้ชายนั่งทางขวา แล้วกราบลงพร้อมกัน 3 ครั้ง ประเคนด้ายสายสิญจน์แก่พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ในพิธี

11. **อาราธนาศีล** ถ้าเจ้าภาพสามารถอาราธนาศีลได้ด้วยตนเองยิ่งดี ถ้าอาสนะสงฆ์สูง ยืนอาราธนาก็ได้ ถ้าพระภิกษุสงฆ์นั่งกับพื้น ควรนั่งคุกเข่าประนมมืออาราธนา จบแล้วพึงตั้งใจรับศีลด้วยการเปล่งวาจาว่าตามไป การเปล่งวาจานี้ควรให้พระเถระผู้ให้ศีลได้ยินด้วย ไม่ใช้รับศีลในใจ เมื่อพระท่านให้ศีลจบพึงรับด้วยคำว่าว่า “อามะ ภันเต” หรือว่า “สาธุ ภันเต”

¹ ผ้านิสิต คือผ้าสำหรับปูนั่ง, สำหรับรองนั่งของพระภิกษุสงฆ์

12. **อาราธนาพระปริตร** เมื่อรับศีลจบแล้ว ฟังกราบลง 3 ครั้ง หรือยืนไหว้แล้วแต่กรณี อาราธนาพระปริตรต่อไป

13. **จุดเทียนน้ำมัน** เมื่อพระภิกษุสงฆ์สวดมนต์ถึงบทมงคลสูตร ขึ้นบทธว่า “อะเสวะนา จะ พาลานัง” ให้เจ้าภาพจุดเทียนน้ำมันติดกับบาตรหรือขันน้ำมัน ยกขันน้ำมันถวายแด่ประธานสงฆ์ เหตุที่จุดเทียนน้ำมันตอนนี้เพราะเทียนน้ำมันใช้แทนเทียนมงคลจึงต้องจุด เมื่อพระท่านสวดถึงบทมงคลสูตร ก็เพื่อให้เป็นสิริมงคลในงานนั้น

14. **ถวายสำหรับบูชาพระพุทธ** ถ้ามีการฉน์เช้าหรือฉน์เพล หลังจากพระเจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้ว เมื่อพระท่านสวดถึงบท “พาหุสละทสสะมะ ภินิมมิตะสาธุธันตัง” ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ให้คู่บ่าวสาวออกไปตักบาตร โดยจับด้ามทัพพีเดียวกัน มีคนคอยส่งข้าวของใส่บาตรให้ เมื่อใส่บาตรแล้ว ก็ควรนำสำหรับบูชาพระพุทธมาถวายในขณะนั้น คำบูชาว่าดังนี้

อิมัง สุปะพยัญชนะนะสัมปันนัง สาลีนัง

โภชนะญจะ อุทะกัง วะรัง สัมพุทฺธัสสะ ปุเชมิ ฯ

ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธ ด้วยโภชนาหารอันประณีต ด้วยน้ำอันสะอาด

ประเสริฐแด่พระพุทธเจ้า (จบแล้วกราบ 3 ครั้ง)

ข้อควรปฏิบัติ การทำบุญทุกครั้งต้องถวายสำหรับบูชาพระพุทธก่อน จึงถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉน์เสร็จแล้ว ฟังลาสำหรับพระพุทธว่าดังนี้ “เสสัง มังคะลัง ยาจามิ” (3 ครั้ง)

15. **ประเคนอาหารพระภิกษุสงฆ์** ขณะประเคนอาหาร ควรเข้าไปใกล้พระสงฆ์ประมาณ 1 คอก ยกของที่ประเคนให้สูงขึ้นจากพื้น ไม่ควรกระทบต่อสิ่งกีดขวางอย่างอื่นสูงพอประมาณ ของที่ประเคนแล้วห้ามมิให้ถูกต้องอีก ถ้าถูกต้องด้วยความพลาดพลั้งต้องรีบยกประเคนใหม่ ประเคนของที่ละอย่างๆ ถ้าเป็นของเล็กๆ จะประเคนด้วยมือเดียวก็ได้ แต่ต้องประเคนด้วยมือขวา ถ้าเป็นงานมงคลสมรส คู่สมรสประเคนวางลงบนผ้าที่พระท่านปูรับ

ขณะพระกำลังฉน์ เจ้าภาพควรนั่งปฏิบัติด้วยการดูแลให้ทั่วถึง และควรปวารณาว่า สิ่งใดขาดตกบกพร่องขอให้เรียกได้ตามประสงค์ เมื่อพระฉน์อาหารเสร็จแล้ว ถอนสำหรับคารวาก่อน นำของหวานประเคนต่อไป ถ้ามีน้ำชาก็ควรรีบถวายตอนนี้ด้วย ช้อนล่อมของหวานไม่ควรลีม

16. **การถวายเครื่องไทยธรรม** เมื่อพระฉน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว กรุณานำเครื่องไทยธรรมที่จะถวายพระมา เช่น ดอกไม้ธูปเทียน ห่อของถวายที่จัดเตรียมไว้ ถวายตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ประธานสงฆ์

ลงไป หากมีคนคอยช่วย ก็นำสิ่งของไทยธรรมนั้นวางไว้ข้างหน้าพระภิกษุสงฆ์เป็นชุดๆ ไป เจ้าภาพก็ค่อย ประเคนตาม บางแห่งจะกล่าวคำถวายก่อน พอจบแล้วก็นำถวายเลย ส่วนปัจจัย (เงิน) ควรแยกไว้ต่างหาก ไม่สมควรประเคนพระถึงแม้จะใส่ในย่ามก็ไม่ควร ทางที่ควรประเคนใบปวารณาแทนปัจจัย (เงินควรมอบให้ กับไวยาวัจกร)

17. กรวดน้ำ เมื่อประเคนของเรียบร้อยแล้วพึงตั้งใจกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลที่เราทำบุญครั้งนี้ให้แก่ บุพการีชน แก่เทวดา แก่คุณกรรมคุณเวร ขอให้กุศลผลบุญที่กระทำในวันนี้ จงเป็นผลสำเร็จแก่ตนเองและ ครอบครัว ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วยความปรารถนานั้นๆ น้ำที่กรวดนั้นต้องเป็นน้ำสะอาด ไม่มีสิ่งเจือปน ควรเตรียมไว้ล่วงหน้าซึ่งมีคนโทสำหรับกรวดน้ำโดยเฉพาะ หรือภาชนะที่สมควร อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เป็นการดีที่สุด เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต้องใช้ในทุกๆ งาน ในขณะที่พระเถระผู้เป็น ประธานสงฆ์เริ่มสวดอนุโมทนากถาว่า ยะธา วาริวะหา เป็นต้นไป ก็เริ่มกรวดน้ำให้ไหลลงโดยไม่ขาดระยะ ไม่ควรเอานิ้วมือรองน้ำ ควรให้น้ำไหลลงภาชนะโดยตรง เมื่อพระสงฆ์รับสวดว่า ลัพพิตโย พร้อมกัน พึงเท น้ำลงให้หมดแล้วประนมมือรับพรต่อไปด้วยใจเป็นสมาธิ น้ำที่กรวดแล้วควรนำไปเทลงบนพื้นดินที่สะอาด หมดจด หรือใบเสมา และกล่าวคำอธิษฐานอีกครั้งว่า ขออุทิศส่วนบุญที่ทำในวันนี้ไปถึงแก่ดวงวิญญาณ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย ด้วยความถนอมใจ ไม่ควรเทหรือสาดทิ้งทางหน้าต่างประตู หรือในสถานที่ที่ไม่ควร เช่น กระโถน ใต้ถุนบ้านเหล่านี้ เป็นต้น

18. การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ก่อนพระภิกษุสงฆ์ท่านจะกลับวัด เจ้าภาพที่มีความประสงค์จะ ให้พรมน้ำพระพุทธมนต์ให้ ก็พึงเรียนท่านและบอกญาติพี่น้องให้เข้ามารวมกัน นั่งประนมมือ หรือหมอบ ลงรับน้ำพระพุทธมนต์พร้อมกัน ในโอกาสเช่นนี้พระภิกษุสงฆ์ท่านจะสวด ชะยันโต เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่เจ้าภาพและแขกที่มาร่วมงาน ฉะนั้นผู้เป็นเจ้าภาพพึงคอยรับด้วยความเคารพ โดยหมอบลงตรงพระเถระ ถ้ามีคนมาก ผู้ที่ประพรมแล้วก็ควรให้โอกาสแก่คนอื่นบ้าง เจ้าภาพประสงค์ให้พระท่านประพรม ณ ที่ใด ก็พึงอุ้มบาตรหรือขันน้ำมนต์นั้น นำท่านไป ถ้าต้องการจะให้ท่านเจิม หรือปิดทอง ก็เตรียมในช่วงนั้น สิ่ง ที่ควรเตรียมก็มี แป้งเจิม แผ่นทองคำเปลว

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส คู่บ่าวสาวควรหมอบให้น้ำพระพุทธมนต์ ตั้งแต่พระเถระหัวแถวถึงพระ ภิกษุรูปสุดท้าย มากน้อยตามความเหมาะสม หลังจากคู่บ่าวสาวแล้วจึงพรมให้แขกอื่นที่มาร่วมงาน ส่วน เจ้าสาวต้องให้ญาติผู้ใหญ่ หรือบิดามารดาเจิมหน้าให้

19. ส่งพระภิกษุสงฆ์กลับวัด เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระภิกษุสงฆ์ลากลับวัด เจ้าภาพพึงตามส่ง ถึงรถ หรือประตูบ้านซึ่งเตรียมไว้แล้ว

20. นำของที่ียืมมาคืนวัดให้เรียบร้อย เสื้อ หมอน หรือพรม โต๊ะหมู่บูชาเครื่องใช้ที่ยืมมาจากวัด ก็ให้พยายามอย่างยั้งอย่าให้แปดเปื้อน หรือแตกหักเสียหาย เพราะเป็นสมบัติของสงฆ์ ถ้าเกิดเสียหายไป ด้วยประการใดก็ดี เจ้าภาพพึงสำนึกว่า ของเหล่านี้เป็นของสาธารณสมบัติ ไม่ควรดูดายต้องหามาชดใช้แทน และทำความสะอาดให้เรียบร้อย นำส่งตรวจสอบให้ถูกต้อง เท่าที่ยืมมาใช้ เพื่อเป็นตัวอย่างต่อไป

ในงานมงคลที่กล่าวถึงช้างต้นหรืองานอวมงคลที่จะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไปนั้นจะมีอุปกรณ์อยู่ชิ้นหนึ่งที่ใช้อย่างน้อย และมีความสำคัญกับการประกอบพิธีกรรมอย่างมาก นั่นคือ “ด้ายสายสิญจน์” ซึ่งนักศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่อาจจะยังไม่ทราบถึงความเป็นมาของด้ายสายสิญจน์นี้ เพื่อเป็นความรู้ระดับสติปัญญาของเราเอง และเพื่อเป็นข้อมูลในการอธิบายให้คนอื่นได้ทราบถึงความเป็นมา จะได้นำประวัติของด้ายสายสิญจน์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมากล่าวถึงในบทนี้ ดังนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นพระราชโอรสองค์สุดท้ายของพระเจ้าพรหมทัตแห่งเมืองพาราณสี ทรงศรัทธาบำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นประจำ วันหนึ่งได้ทูลถามพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า ต่อภายหน้าพระองค์จะได้เสวยราชสมบัติในเมืองพาราณสีหรือไม่พระปัจเจกพุทธเจ้าพิจารณาแล้วก็ทราบว่า จะไม่ได้เป็นกษัตริย์ในเมืองนี้ แต่จะได้ครองเมืองตักสิลา ทว่าการไปตักสิลานั้นมีอันตรายจากนางยักษ์ฉนิระหว่างทาง จึงถวายพระพรเรื่องนี้ให้ทรงทราบพร้อมกำชับว่าให้ระวังตัวในเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่นางยักษ์ฉนิจะปลอมแปลงมาหลอกลวง ถ้าหลงใหลจะเป็นอันตรายถึงชีวิต พระโพธิสัตว์ก็รับคำเป็นอันดี แล้วได้อาราธนาพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายสวดพระปริตร แล้วรับเอาปริตตวาลิกะ (ทรายเสกด้วยพระปริตร) และปริตต-สุดตะ (ด้ายเสก-สายสิญจน์) ที่พระปัจเจกพุทธเจ้ามอบให้ ทูลลาพระราชบิดาออกเดินทางไปเมืองตักสิลาพร้อมด้วยคนสนิทอีก 5 คน ซึ่งขอติดตามไปด้วยโดยมิฟังคำทัดทาน หลังจากกำชับกำชาให้ระวังตัวให้ดีเหมือนคำพระปัจเจกพุทธเจ้า และทุกคนรับคำเป็นอันดีแล้วก็เดินทางไปตามลำดับ

ครั้นถึงกลางดงใหญ่อันเป็นถิ่นที่อยู่ของนางยักษ์ฉนิเห็นบุรุษเหล่านั้นพักอยู่จึงจำแลงเพศมาเป็นหญิงสาวรูปร่างงาม น่าพึงใจด้วย รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส พวกคนสนิทของพระโพธิสัตว์เห็นเข้าก็เกิดความลุ่มหลง ลืมสัญญาเสียสิ้น คนที่ชอบรูปร่าง ก็ถูกนางยักษ์ฉนิลวงด้วยรูปสวย แล้วจับกินเสีย คนที่ชอบเสียงก็ลวงด้วยเสียง แล้วถูกจับกิน คนทั้งห้าถูกลวงด้วยกามคุณห้าอย่างนี้แล้วถูกกินจนหมด เหลือพระโพธิสัตว์เพียงคนเดียวเท่านั้น แม้ยักษ์ฉนิจะลวงด้วยอาการอย่างไรก็ไม่ประมาท ไม่ยอมติดใจยินดีด้วยอำนาจบุญบารมีที่เคยสั่งสมอบรมมา นางยักษ์ฉนิก็ทำอะไรไม่ได้ ได้แต่ติดตามไปห่างๆ จะเข้าก็ไม่ได้ เพราะอาณาเขตแห่งทรายเสก และด้ายเสกที่ติดตัวพระโพธิสัตว์อยู่

พอถึงเมืองตักสิลา พระโพธิสัตว์ก็เข้าพัก ณ ศาลาแห่งหนึ่ง เอาทรายเสกโรยบนศีรษะ แล้วเอาด้ายเสกวรรอบที่พัก นางยักษ์ฉนิก็เข้าศาลาไม่ได้จึงพักอยู่ข้างนอกจนกระทั่งรุ่งเช้า พระราชาเมืองตักสิลาเสด็จผ่านมาเห็นนางเข้าจึงเกิดความสนใจหานางเข้าเป็นสนมในวัง ภายหลังถูกนางยักษ์ฉนิหลอกลวงจับกินเสียอีก เมื่อขาดพระราชาประชาชนจึงพร้อมใจกันเลือกพระราชาองค์ใหม่ เห็นพระโพธิสัตว์มีรูปร่างงดงาม มีสง่าผ่าเผยมีสติ จึงอัญเชิญให้เป็นพระราชาเมืองนั้นสืบต่อไป¹

ด้วยเหตุนี้ ด้ายสายสิญจน์จึงนิยมใช้สวมสถานที่อยู่ และสถานที่ทำพิธี ตลอดจนใช้สวมศีรษะ สวมคอ ผูกข้อมือในงานมงคลทั้งปวง โดยนับถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ประดุจขาย หรือเกราะเพชรป้องกันสรรพอันตราย เป็นประเพณีสืบมาจนทุกวันนี้

¹ **ชาตกกุฎฐกา**, อรรถกถาชาตก เอกนิบาต, มก. เล่ม 56 หน้า 353

อีกอย่างหนึ่งที่ต้องมีเวลางานมงคลคือน้ำมนต์ซึ่งถือว่าเป็นมงคล ดังนั้นเมื่อรับพรจากพระภิกษุสงฆ์แล้ว จึงนิยมมีการพรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน เนื่องจากการขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป โดยถือคติตามในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงประวัติของน้ำมนต์ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ในสมัยที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระนครราชคฤห์ ขณะนั้นที่เมืองเวสาลี ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นวัชชี เกิดทุพภิกขภัยข้าวยากหมากแพง ฝนแล้ง ข้าวกล้าเสียหายเหลือคณานับ ผู้คนจึงอดอยากล้มตายลงเป็นอันมาก ที่เหลือก็นำศพเหล่านั้นไปทิ้งนอกเมืองเพราะเผาหรือฝังไม่ไหว นอกเมืองจึงเหม็นคูลุ้งด้วยซากศพ ผู่นกกาและสุนัขก็มาลากินศพเหล่านั้น แล้วลงกินน้ำในแม่น้ำ ทำให้ อหิวาตกโรคระบาดซ้ำอีก ผู้คนยิ่งล้มตายเป็นทวีคูณ พวกอมนุษย์และภูติผีปีศาจทั้งหลายก็พากันเข้าเมือง ก่อความเดือดร้อนให้ชาวเมืองทั้งกลางวันกลางคืน

ชาวเมืองจึงพากันทูลให้เจ้าผู้ครองนคร คือเจ้าลิจฉวีทั้งหลายนิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประทับที่เมืองเวสาลีบ้าง ภัยทั้งหลายจะสงบเอง เจ้าลิจฉวีทั้งหลายก็เห็นพ้องด้วย จึงนิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองเวสาลี โดยผ่านทางพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์เมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารจึงทูลนิมนต์พระพุทธรองค์ตามนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้วเสด็จไปเมืองเวสาลีพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก โดยเสด็จทางเรือที่พระเจ้าพิมพิสาร และเจ้าลิจฉวีทั้งหลายถวายความสะดวก ฝ่ายละครั้งทาง เมื่อเรือเทียบท่าแล้ว พระพุทธรองค์เสด็จด้วยพระบาทเปล่าเข้าแคว้นวัชชีต่อไป พอพระพุทธรองค์และพระภิกษุสงฆ์เข้าเขตแคว้นวัชชีเท่านั้น ได้เกิดฝนตกลงมาทำใหญ่ น้ำฝนได้ไหลพัดพาเอาซากศพ และสิ่งปฏิกูลทั้งหลายลงแม่น้ำคงคาจนหมด ถนนหนทางก็สะอาดสะอาดขึ้นเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก

และเมื่อเสด็จถึงประตูเมืองเวสาลี ทรงรับสั่งให้พระอานนท์เรียนเอาพระพุทธรูปชื่อ “รัตนสูตร” แล้วเดินสวดพระปริตรนั้นรอบกำแพงเมืองทุกด้าน พระอานนท์ก็ทำตามพุทธรูปบัญชา ถือบาตรของพระพุทธรูปที่บรรจุน้ำพระพุทธรูปไว้แล้ว เดินประพรมน้ำพระพุทธรูปพลาง สวดพระปริตร รัตนสูตร จนรอบพระนคร บรรดาอมนุษย์และภูติทั้งหลายพอลูกน้ำพระพุทธรูปเข้าก็พากันกลัว หนีไปสิ้น โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ก็พลอยหมดสิ้นไปด้วย เมื่อประพรมน้ำพระพุทธรูปแล้วพระอานนท์ก็กลับมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไป เมืองเวสาลีก็นิปลอดภัยจากความพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้น ชาวเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินได้สะดวกเหมือนเดิม ด้วยประการฉะนี้¹ ดังนั้นจึงได้ถือปฏิบัติต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ประเพณีการประพรมน้ำมนต์ก็ยังอยู่คู่กับชาวพุทธตลอดมา

6.2 การประเคนของแด่พระภิกษุสงฆ์

การประเคน หมายถึง การมอบให้ด้วยความเคารพ ใช้ปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น มีวินัยบัญญัติห้ามพระภิกษุสงฆ์รับ หรือหยิบสิ่งของมาขบฉันเอง โดยไม่มีผู้ประเคนให้ถูกต้องเสียก่อน เพื่อตัด

¹ อรรถกถารัตนสูตร, ขุททกนิกาย สุตตนิบาต, มก. เล่ม 47 หน้า 7

ปัญหาเรื่องการถวายแล้วหรือยังไม่ได้ถวาย จึงให้พระภิกษุสงฆ์รับของพระเณรเท่านั้น ยกเว้นน้ำเปล่าที่ไม่ผสมสี เช่น น้ำฝน น้ำประปา เป็นต้น เพื่อเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนว่า สิ่งของนั้นๆ เป็นของจัดถวายพระภิกษุสงฆ์แน่นอน โดยมีผู้ประเคนเป็นพยานรู้เห็นด้วยผู้หนึ่ง การประเคนของจึงเป็นการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยได้ถูกต้อง

การประเคนที่ถูกต้อง ตามหลักพระวินัย¹ มีลักษณะที่กำหนดไว้ 5 ประการ ดังนี้

- 1) สิ่งของที่จะประเคนต้องไม่ใหญ่เกินไปหรือหนักเกินไป ขนาดคนพอมีกำลังปานกลางยกขึ้นได้ ถ้าหนักหรือใหญ่เกินไปไม่ต้องประเคน
- 2) ผู้ประเคนต้องอยู่ใน หัตถบาล คือ เอามือประสานกันแล้วยื่นไปข้างหน้า ห่างจากพระภิกษุสงฆ์ผู้รับประมาณ 1 คอ
- 3) ผู้ประเคนน้อมสิ่งของนั้นส่งให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกิริยาอ่อนน้อม แสดงความเคารพ
- 4) การน้อมสิ่งของเข้ามาให้นั้น จะส่งให้ด้วยมือก็ได้ หรือใช้ของเนื่องด้วยกายก็ได้ เช่น ใช้ทัพพีหรือช้อน ตักอาหารใส่บาตรที่ท่านถือ หรือสพายอยู่ก็ได้
- 5) ในกรณีผู้ประเคนเป็นชาย พระภิกษุสงฆ์ผู้รับจะรับด้วยมือ ในกรณีผู้ประเคนเป็นหญิง จะรับด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ผ้าทอดรับ ใช้บาตรรับ ใช้จานรับ

เมื่อการประเคนได้ลักษณะครบทั้ง 5 ประการนี้ จึงเป็นอันประเคนถูกต้อง ถ้าไม่ได้ลักษณะนี้ เช่น ของนั้นใหญ่และหนักจนยกไม่ขึ้น ผู้ประเคนอยู่นอกหัตถบาล หรือผู้ประเคนเลือกของส่งให้ เป็นต้น แม้จะส่งให้พระภิกษุสงฆ์แล้วก็ตาม ก็ได้ชื่อว่ายังไม่ได้ประเคนอยู่นั่นเอง

วิธีประเคนสิ่งของแด่พระภิกษุสงฆ์

¹ ทนต์โปณสิกขาบท, พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์, มก. เล่ม 4 หน้า 562

- 1) ถ้าเป็นชาย ให้นั่งคุกเข่าหน้าพระภิกษุสงฆ์ ห่างจากท่านประมาณ 1 คอ ก ยกของที่ จะ
ประเคนส่งให้ท่านได้เลย (ตามรูป)

- 2) ถ้าเป็นหญิง ให้วางของที่ จะประเคน ลงบนผ้ารับประเคนที่ท่านทอดออกมารับ แล้วปล่อยมือ
เพื่อพระภิกษุสงฆ์จะได้หยิบของนั้น (ตามรูป)
- 3) เมื่อประเคนเสร็จแล้ว ให้กราบ 3 ครั้ง หรือไหว้ 1 ครั้งก็ได้ ถ้าของที่ จะประเคนมีมาก
ให้ประเคนของให้หมดเสียก่อน แล้วจึงกราบหรือไหว้ ไม่นิยมกราบหรือไหว้ทุกครั้งทีประเคน
- 4) ถ้าพระภิกษุสงฆ์ผู้รับประเคนนั่งเก้าอี้หรืออยู่บนอาสนะสูง ผู้ประเคนไม่อาจนั่งประเคนได้
ให้ถอดรองเท้าเสียก่อนแล้วยืนประเคนตามวิธีที่กล่าวแล้ว
- 5) ของทีประเคนแล้ว ห้ามคฤหัสถ์แตะต้องอีก เป็นเรื่องพระภิกษุสงฆ์ท่านจะหยิบส่งกันเอง
หากไปแตะต้องเข้าโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม ของนั้นถือว่าขาดประเคน จะต้องประเคนใหม่
- 6) สิ่งของที่ไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน เช่น กระโถน จาน ช้อน แก้วเปล่า กระจาดฯ เป็นต้น ไม่นิยม
ประเคน

สิ่งของที่ไม่สมควรประเคนถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ คือ เงิน และวัตถุที่ใช้แทนเงิน เช่น ธนบัตร
ไม่สมควรประเคนถวายพระภิกษุสงฆ์โดยตรง แต่นิยมใช้ใบปวารณาดังตัวอย่างแทนตัวเงิน ส่วนตัวเงิน
นิยมมอบไว้กับไวยาวัจกรของพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น

ตัวอย่างในการเขียนใบปวารณาถวายปัจจัย¹

ใบปวารณาถวายปัจจัย

ข้าพเจ้าขอน้อมถวายปัจจัย 4 แต่พระคุณเจ้าเป็นมูลค่าเท่าราคา
..... บาท สตางค์ ได้มอบถวายไว้แก่ไวยาวัจกรของ
พระคุณเจ้าแล้ว หากพระคุณเจ้ามีความประสงค์จำนงหมายสิ่งใด อันควรแก่
สมณบริโศคแล้ว โปรดเรียกร้องได้จากไวยาวัจกรของพระคุณเจ้านั้นเทอญ

(ลงนาม) ผู้ถวาย

วันที่ เดือน พ.ศ.

ใบปวารณานี้ นิยมใส่ซองร่วมถวายไปกับเครื่องไทยธรรม ส่วนเงินค่าตุปัจจัยนั้นมอบให้กับศิษย์
หรือไวยาวัจกรของพระภิกษุสงฆ์นั้นๆ

สิ่งของที่ต้องห้ามและสิ่งของที่ประเคนได้สำหรับพระภิกษุสงฆ์

1) อาหารต้องห้ามสำหรับพระภิกษุสงฆ์

เป็นอาหารที่ไม่สมควรแก่สมณบริโศค ได้แก่ เนื้อ 10 ชนิด และอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อ 10 ชนิด²

ดังนี้

1. เนื้อมนุษย์รวมถึงเลือดมนุษย์ด้วย	6. เนื้อราชสีห์ (สิงโต)
2. เนื้อช้าง	7. เนื้อเสือโคร่ง
3. เนื้อม้า	8. เนื้อเสือเหลือง
4. เนื้อสุนัข	9. เนื้อหมี
5. เนื้องู	10. เนื้อเสือดาว

หน้า 138 ¹ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน ป.ธ.9), **ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ**, (กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, 2539),

² **เกลัชชขันธกะ**, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 7 หน้า 94-101

ส่วนเนื้อสัตว์นอกเหนือจากนี้ถ้าเป็นเนื้อที่ยังดิบอยู่ ยังไม่สุกด้วยความร้อนจากไฟ ทรงห้ามฉัน ถ้าสุกแล้วอนุญาตให้ฉันได้ และเนื้อสัตว์ที่ฆ่าเจาะจงทำถวายพระภิกษุสงฆ์สามเณร ถ้าพระภิกษุสงฆ์ไม่ได้เห็นการฆ่าฉัน ไม่ได้ยินมาก่อนว่าฆ่าเจาะจง ไม่ได้สงสัยว่าเขาฆ่าเพื่อเป็นของเฉพาะเจาะจงแก่ตนก็ขบฉันได้ ไม่มีโทษ

2) สิ่งของที่ประเคนพระภิกษุสงฆ์ได้ในเวลาก่อนเที่ยง

เครื่องไทยธรรมประเภทอาหารคาวหวานทุกชนิด ได้แก่

1. อาหารสด เช่น อาหารคาว หวาน รวมทั้งผลไม้ทุกชนิด
2. อาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ข้าวสาร ฯลฯ
3. อาหารเครื่องกระป๋องทุกประเภท เช่น นม โอวัลติน ปลากระป๋อง

สิ่งของดังกล่าวนิยมถวายพระภิกษุสงฆ์ได้ในช่วงเวลาก่อนเที่ยงเท่านั้น ถ้าจะนำไปถวาย หลังเที่ยงวันไปแล้ว นิยมเพียงแต่แจ้งให้พระภิกษุสงฆ์ทราบ แล้วมอบสิ่งของดังกล่าวให้ลูกศิษย์ของท่าน เก็บรักษาไว้ถวายท่านในวันต่อไป

3) สิ่งที่ประเคนได้ตลอดเวลา

เครื่องดื่มทุกชนิด ประเภทเครื่องยาบำบัดป่วยไข้ หรือประเภทเภสัชที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

4) **วัตถุอนามาส** สิ่งของที่พระพุทธองค์ทรงห้ามพระภิกษุสงฆ์จับต้องเรียกว่า **วัตถุอนามาส** ห้ามนำมาประเคนถวายพระภิกษุสงฆ์ เพราะผิดพระวินัยบัญญัติ ได้แก่

1. ผู้หญิง ทั้งที่เป็นทารกแรกเกิดและผู้ใหญ่ รวมทั้งเครื่องแต่งกาย รูปภาพ รูปปั้นทุกชนิดของผู้หญิง
2. รัตนะ 10 ประการ คือ ทอง เงิน แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วประพาฬ ทับทิม บุษราคัม สังข์เลี่ยมทอง ศิลา เช่น หยก และโมรา ฯลฯ
3. เครื่องคัทราวุธทุกชนิด อันเป็นเครื่องทำลายชีวิต
4. เครื่องดักสัตว์ทุกชนิด
5. เครื่องดนตรีทุกชนิด
6. ข้าวเปลือก และผลไม้อันเกิดอยู่กับที่

6.3 การกรวดน้ำและการรับพรพระ

การกรวดน้ำในงานบุญ เป็นการอุทิศแผ่ส่วนกุศลที่ตนบำเพ็ญแล้วนั้นส่งไปให้แก่บุรพชนตลอดจน สรรพสัตว์และตั้งจิตอธิษฐานเพื่อความต่อไปหรืออธิษฐานในสิ่งประสงค์ที่ดั่งใจให้สำเร็จตามความปรารถนา

การกรวดน้ำ คือ การรินน้ำหลังลงให้เป็นสาย อันเป็นเครื่องหมายแห่งสายน้ำใจอันบริสุทธิ์ ตั้งใจ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ตนได้ทำมาในวันนั้นให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ถ้าผู้ล่วงลับนั้นเป็นผู้มีอาวุโสน้อยกว่า เช่น เป็นบุตร ธิดา เป็นน้อง หรือเป็นผู้ได้บังคับบัญชา ก็ถือว่าได้แผ่เมตตากรุณาธรรมของตน ไปสู่ผู้ล่วงลับเหล่านั้น ถ้าผู้ล่วงลับเป็นผู้มีอาวุโสมากกว่า เช่น เป็นบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นพี่ เป็นครูอาจารย์ เป็นต้น ก็ถือว่าได้แสดงความกตัญญูทเวทิตาต่อท่านเหล่านั้น

การรับพรพระ คือ อาการที่เจ้าภาพนอบน้อมทั้งกายและใจ รับความปรารถนาดี ที่พระภิกษุสงฆ์ ตั้งกัลยาณจิต สวดประสิทธิ์ประสาทให้เจ้าภาพรอดพ้นจากอันตรายภัยพิบัติทั้งหลาย และเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นต้น

ก่อนจะทราบถึงวิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ เรามองมาศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการ กรวดน้ำก่อน การกรวดน้ำมีมาตั้งแต่อดีตกาลครั้งสมัยพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ ดังเรื่อง ราวที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใน อรรถกถาามงคสูตร ว่า

ในอดีตกาล เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปุสส ทรงอุบัติขึ้น พระราชบุตร 3 พระองค์ของพระเจ้าชัยเสนแห่งกาลิงคร มีศรัทธาที่จะถวายภัตตาหารแด่พระปุสสพุทธเจ้า และ พระภิกษุสงฆ์สาวกติดต่อกันหลายวัน จึงประทานทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายเป็นอันมาก และขอความร่วมมือจาก พระประยูรญาติและข้าทาสบริวารคนรับใช้ ทั้งเพื่อนบ้านใกล้เคียงให้ช่วยเหลือในกิจนั้นๆ ด้วย บุคคลเหล่านั้น บางพวกก็เต็มใจช่วยเหลือ จัดทำกิจต่างๆ ด้วยความเต็มใจ ด้วยหวังบุญกุศล แต่บางพวก ถูกความโลภเข้าครอบงำ เห็นเงินทองที่เขาให้นำมาทำอาหารและซื้อของเข้าก็เกิดความโลภอยากได้ จึง ยักยอกเอาไว้ใช้ส่วนตัวเสียบ้าง ทำแต่ของเหลวๆ ถวายพระแต่ไปแจ้งว่าซื้อแต่ของดีๆ บ้าง นำอาหารที่ทำ ไว้สำหรับพระไปกินเองเสียบ้าง นำไปให้ลูกหลานตัวเองกินบ้าง ทำให้การเลี้ยงพระคราวนั้นผ่านไปด้วยความไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร แต่ราชบุตรทั้งสามก็ไม่ว่ากล่าวอย่างไร ตั้งใจเป็นบุญเป็นกุศลแล้ว ใครจะ ยักยอกอย่างไรก็รักษาใจศรัทธาไว้ได้ ไม่ให้ขุนมัว บุคคลทั้งหมดนี้เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว พวกราชบุตรและผู้ที่ เต็มใจช่วยเหลือในงานนั้นได้ไปสู่สุคติภูมิ เมื่อจุติจากสุคตินั้นแล้วกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกในสมัย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันนี้ ราชบุตรองค์โตได้มาเป็นพระเจ้าพิมพิสารพระราชอาแห่งเมืองราชคฤห์ เมืองหลวงแคว้นมคธ ที่เหลือก็เกิดเป็นพระประยูรญาติ และบริวารประชาชนในเมืองราชคฤห์นั้น ส่วน พวกที่ยักยอกเงินทองทำบุญ และกินของก่อนถวายพระ ครั้นสิ้นชีพแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรตรูปร่างต่างๆ มี รูปร่างผ่ายผอม หิวโหยอดอยาก เฝ้ารอคอยส่วนบุญที่ญาติๆ ของตนจะอุทิศไปให้จากโลกนี้ แต่รอคอยมา หลายพุทธันดร ก็ไม่มีวันแว่วว่าจะได้รับ

ต่อมาเมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงอุบัติขึ้นในโลกแล้วความหวังของเปรตเหล่านั้นก็เรืองรองขึ้นมาบ้าง แต่พระเจ้าพิมพิสารครั้นทรงบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เช่น ทรงถวายอุทยานสวนไฟให้เป็นพระอารามที่ประทับของพระพุทธองค์พร้อมพระภิกษุสงฆ์สาวกทั้งหลายเป็นแห่งแรกชื่อว่า วัดเวฬุวัน¹ และได้ถวายปัจจัย 4 เสมอมา พระองค์ก็ไม่เคยได้อุทิศส่วนบุญนั้นๆ ให้กับผู้ใดเลย พวกเปรตที่เป็นญาติของพระองค์เหล่านั้นผู้รอคอยส่วนบุญอยู่จึงผิดหวังทุกครั้ง มาคืนหนึ่งจึงได้แสดงตัวส่งเสียงร้องครวญครางและให้พระเจ้าพิมพิสารเห็นรูปร่างของตน พระเจ้าพิมพิสารทรงสะดุ้งตกพระทัยเป็นอันมาก

พอรุ่งเช้าจึงรีบไปทูลถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเล่าเรื่องอดีตชาติให้ทรงทราบ พระเจ้าพิมพิสารทูลถามว่าถ้าพระองค์ถวายทานแล้วอุทิศในตอนนี้ พวกญาติเหล่านั้นจะได้รับส่วนบุญหรือไม่ เมื่อพระพุทธองค์ตรัสว่าได้รับ พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงเตรียมการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข ครั้นพระภิกษุสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงหลังทักษิณทก² อุทิศส่วนกุศลว่า “อิหं เม ญาตินัง โหตุ (อ่านว่า อิหัง เม ญาตินัง โหตุ) ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าด้วยเถิด” ทันใดนั้น เปรตผู้เป็นญาติทั้งหลายเหล่านั้นต่างก็อืมนำสำราญด้วยอาหารทิพย์ วันต่อมาพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายไตรจีวร เสนาสนะ และเภสัช เป็นต้น แต่พระภิกษุสงฆ์อีก แล้วทรงกรวดน้ำอุทิศไปให้เปรตเหล่านั้นทุกครั้ง เปรตเหล่านั้นก็ได้รับส่วนบุญเหล่านั้นทุกครั้ง และไปเกิดตามกรรมของตน ไม่มารบกวนพระเจ้าพิมพิสารอีกเลย³

ฉะนั้น การกรวดน้ำจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานกว่าสองพันปี และยังเป็นสิ่งที่ควรกระทำทุกครั้งหลังบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นบรรพบุรุษบุพการี ญาติสนิทมิตรสหาย หรือลูกหลานก็ตาม นักศึกษาจึงควรศึกษาขั้นตอนวิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ และปฏิบัติให้เป็นนิสัยติดตัวของเราไป

วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ

- 1) น้ำที่ใช้กรวดนั้น นิยมใช้น้ำที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นเจือปน เช่น น้ำประปา น้ำฝน น้ำบ่อ เป็นต้น
- 2) ภาชนะที่ใช้กรวดน้ำ ต้องเตรียมล่วงหน้าไว้ให้พร้อม ใส่น้ำให้เต็ม และมีที่รอง หากไม่มีภาชนะสำหรับกรวดน้ำโดยเฉพาะ จะใช้ขันหรือแก้วน้ำแทนก็ได้ ในกรณีนี้ ควรหาจาน หรือ ถาดไว้รองกันน้ำหกด้วย

¹ มหาชนธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 ข้อ 63 หน้า 117

² ทักขิโณทก น. น้ำที่หลังในเวลาทำทานเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542)

³ ตโรกฐนเปตวัตถุ, ขุททกนิกาย เปตวัตถุ, มก. เล่ม 49 ข้อ 90 หน้า 37-48

- 3) เมื่อถวายไทยธรรมแด่พระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว เจ้าภาพหรือประธานในพิธีนิยมนั่งกับพื้น ห่างจากพระภิกษุสงฆ์พอสมควร ประคองภาชนะที่ใส่น้ำสำหรับกรวดน้ำด้วยมือทั้งสองเตรียมกรวดน้ำ
- 4) เมื่อพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นหัวหน้าเริ่มอนุโมทนาว่า “ยะธา วาวิระหา.....” พึงรินน้ำให้ไหลลงเป็นสายโดยไม่ให้สายน้ำขาดตอนเป็นหยดๆ พร้อมทั้งตั้งใจสำรวมจิต อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยนึกในใจว่า

อิทัง เม ญาตินัง โหตุ สขิตา โหนตุ ญาตะโย

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า

ขอญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงมีความสุขเถิด

- 5) คำกรวดน้ำนี้ จะใช้แบบอื่นก็ได้ หรือจะนึกคิดเป็นภาษาไทยให้มีความหมายว่า อุทิศส่วนบุญไปให้แก่ผู้นั้นผู้นี้ โดยระบุชื่อลงไปได้
- 6) ถ้าภาชนะที่กรวดน้ำมีปากกว้าง เช่น ชัน หรือแก้วน้ำ นิยมใช้นิ้วชี้มือขวารองรับสายน้ำให้ไหลไปตามนิ้วชี้ขึ้น เพื่อป้องกันมิให้น้ำไหลลงเปรอะเปื้อนพื้นหรืออาสนะ ถ้าภาชนะปากแคบ เช่น คนโท หรือที่กรวดน้ำโดยเฉพาะ ก็ไม่ต้องรอง เพียงใช้มือทั้งสองประคองภาชนะน้ำนั้นรินลง
- 7) เมื่อตั้งใจอุทิศเป็นการส่วนรวมแล้ว จะอุทิศส่วนบุญเฉพาะเจาะจงผู้ใดผู้หนึ่งต่อก็ได้ โดยระบุชื่อบุคคลนั้นลงไปให้ชัดเจน

- 8) เมื่อพระภิกษุสงฆ์รูปที่สองรับว่า “ลัทธิปิโย” แล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดจะอนุโมทนาผู้กรวดน้ำจะหยุดกรวด เทน้ำลงทั้งหมด แล้วประนม มือตั้งใจรับพรซึ่งพระภิกษุสงฆ์กำลังให้ต่อไป
- 9) ขณะที่พระภิกษุสงฆ์กำลังสวดอนุโมทนาอยู่นั้นเจ้าภาพหรือประธานในพิธีไม่ควรลุกไปทำภารกิจอย่างอื่นกลางคัน ควรนั่งรับพรไปจนกว่าจะจบ เพราะเวลานั้นเป็นเวลาพระภิกษุสงฆ์กำลังประสิทธิ์ประสาทพรแก่เจ้าภาพ
- 10) เมื่อพระภิกษุสงฆ์อนุโมทนาจบ จึงกราบหรือไหว้พระภิกษุสงฆ์อีกครั้ง แล้วนำน้ำที่กรวดนั้นไปเทที่พื้นดิน รดต้นไม้ หรือเทที่พื้นหญ้าภายนอกตัวอาคาร บ้านเรือน เพื่อฝากไว้กับแม่พระธรณีตามคติโบราณ
- 11) การกรวดน้ำพึงกระทำเมื่อได้บำเพ็ญบุญกุศลหรือความดีอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เช่น ทำบุญใส่บาตร ถวายสิ่งของแด่พระภิกษุสงฆ์ หรือให้ทานแก่คนยากจน หรือเสียสละปัจจัยก่อสร้างสาธารณประโยชน์อย่างอื่นแล้ว แม้จะไม่มีพระภิกษุสงฆ์อนุโมทนาต่อหน้า จะกรวดน้ำคนเดียวเงียบๆ หรือกรวด หลังสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนก็ได้
- 12) การกล่าวคำกรวดน้ำที่เป็นภาษาบาลี พึงศึกษาความหมายให้เข้าใจก่อนยอมเป็นสิ่งที่ดี ไม่ใช่ว่ากันมาอย่างไรก็ว่ากันไปอย่างนั้น โดยไม่รู้ความหมายที่แท้จริง จึงต้องถามท่านผู้รู้หรือศึกษาวิธีการก่อน ทั้งนี้ จะเป็นผลดีแก่ตัว ผู้กระทำเอง คือ นอกจากจะได้ชื่อว่าทำถูกทำเป็นแล้ว ยังจะเกิดประโยชน์ที่ต้องการด้วย
- 13) ข้อควรจำเวลากรวดน้ำ คือ ต้องตั้งใจทำจริงๆ ไม่ใช่ทำเล่นๆ หรือทำเป็นเล่น หากว่าภาชนะใส่น้ำสำหรับกรวดไม่มี หรือมีไม่พอ ก็พึงนั่งกรวดในใจนิ่งๆ โดย **น้ำใจ** กรวดอุทิศเลย **ไม่ควร** ไปนั่งรวมกลุ่มกันแล้วจับแขนจับขาจับชายผ้า จับข้อศอกกันแล้วกรวดน้ำ มองดูขุลงมุนไปหมดไม่งามตา ทั้งไม่เกิดประโยชน์ เพราะจิตใจของผู้กรวดจะไม่สงบเป็นสมาธิ **ซ้ำ** บางครั้งก็ หัวเราะกันคิกคักไปก็มี ต้องกรวดเป็น และตั้งใจกรวดจริงๆ จึงจะมีผลจริง

หากหลังบนพื้นดินควรเลือกที่สะอาดหมดจดถ้าอยู่ในอาคารสถานที่ควรมีภาชนะรองรับอันเหมาะสม ไม่ใช่กระโถนหรือภาชนะสกปรกรองรับ ควรหลังน้ำที่กรวดให้หมด เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จึงนำน้ำที่กรวดนั้นไปเทลงในดินที่สะอาด การกรวดน้ำเป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรงถือเป็นเจ้าของบุญกุศล เมื่อจะให้แก่ใครเจ้าของต้องให้เอง

6.4 การจัดโต๊ะหมู่บูชา

การจัดโต๊ะหมู่บูชา เป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทยมานาน แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีมาแต่สมัยใด ปัจจุบันในพิธีเกี่ยวกับพระสงฆ์ในพระราชพิธี รัฐพิธี หรือราษฎร์พิธี เป็นงานมงคลหรืองานอวมงคลก็ตาม นิยมตั้งโต๊ะหมู่ทั้งสิ้น โดยมีจุดประสงค์ เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมเครื่องบูชาตามคตินิยมของชาวพุทธเท่าที่ปรากฏในสมัยพุทธกาลพุทธบริษัทมีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง นิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขในงานกุศลนั้นๆ เพื่อต้องการให้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ พร้อมบริบูรณ์

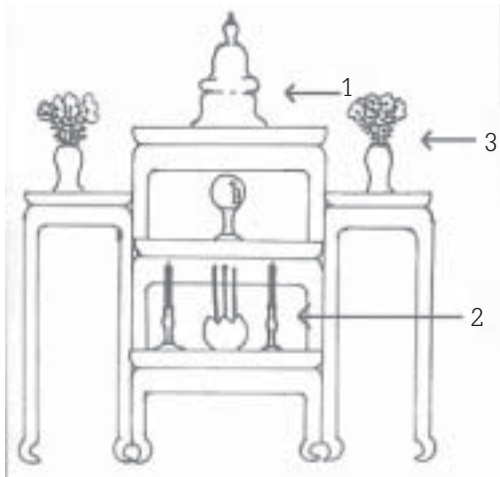
ดังนั้น ศาสนพิธีต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาจึงนิยมอัญเชิญพระพุทธรูปเป็นนิมิตแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้ในพิธีด้วย เพื่อให้พระรัตนตรัยครบบริบูรณ์ดังกล่าวแล้ว แต่การอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานนั้น ควรทำสถานที่ประดิษฐานให้เหมาะสม ในขั้นแรกสันนิษฐานว่า อาจใช้โต๊ะธรรมดาเป็นที่ประดิษฐาน ต่อมาได้มีวิวัฒนาการเป็นโต๊ะหมู่บูชาขึ้น ดังปรากฏในปัจจุบันนี้และมีหลายรูปแบบ ในปัจจุบันการตั้งโต๊ะหมู่บูชา นอกจากจะเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ และได้กลายเป็นมรดกของชาติส่วนหนึ่งแล้ว ยังถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยอีก

ปัจจุบัน การตั้งโต๊ะหมู่บูชา นิยมตั้งใน 2 กรณี คือ

1. ในพิธีทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ ฟังเทศน์ เป็นต้น
2. ในพิธีถวายพระพร หรือตั้งรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินีนาถ

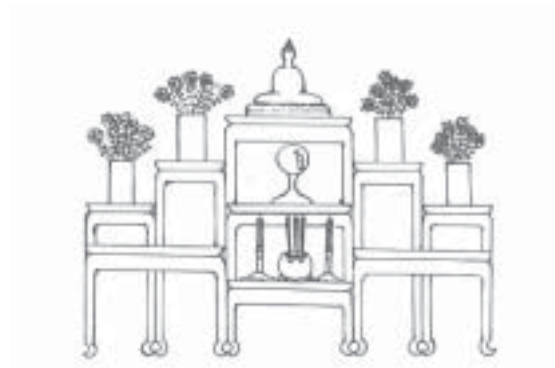
ส่วนเครื่องบูชาที่ใช้ในการตั้งโต๊ะหมู่บูชา ก็คือ พานพุ่ม หรือพานดอกไม้ แจกันดอกไม้ กระจ่างรูป เชิงเทียน โดยมีปริมาณที่มากน้อยแตกต่างกันไปตามจำนวนของโต๊ะที่ใช้ สำหรับโต๊ะหมู่ก็มีจำนวนโต๊ะต่อหมู่ที่แตกต่างกันคือ หมู่ 4 หมู่ 5 หมู่ 6 หมู่ 7 หมู่ 9 โดยปัจจุบันนิยมใช้เฉพาะหมู่ 5 หมู่ 7 หมู่ 9 โดยหมู่ 5 นิยมใช้ในพิธีที่มีพื้นที่จำกัด ส่วนหมู่ 7 และหมู่ 9 มักจะใช้ในพิธีที่สำคัญและมีพื้นที่กว้างพอสมควร (ในบทนี้จะกล่าวถึงเฉพาะโต๊ะหมู่ที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน คือ หมู่ 5 หมู่ 7 และหมู่ 9)

การจัดเครื่องบูชาบนโต๊ะหมู่ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ผู้จัดจึงมักทำด้วยความประณีตบรรจง เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อพระรัตนตรัย และเพื่อแสดงถึงศิลปะในการจัดเครื่องบูชา นอกจากนี้หลักเกณฑ์และวิธีจัดก็ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ผู้จัดโต๊ะหมู่บูชาควรทราบหลักเกณฑ์และวิธีจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบต่างๆ ไว้ เพื่อจะได้จัดให้ถูกต้อง โดยมีหลักเกณฑ์การจัด คือ การตั้งเครื่องบูชาทุกชนิดจะต้องไม่สูงกว่าพระพุทธรูปที่ประดิษฐานที่โต๊ะหมู่บูชา ส่วนปริมาณอาจแตกต่างกันตามประเภทของโต๊ะหมู่ ดังนี้

1. พระพุทธรูป
2. ธูป, เทียน
3. ดอกไม้ของหอม

โต๊ะหมู่ 5

ข้อควรระวัง

โต๊ะหมู่ 7

โต๊ะหมู่ 9

1. หากไม่มีโต๊ะหมู่ จะใช้ตั้งหรือโต๊ะอื่นๆ ที่พอเหมาะ ลักษณะไม่สูงไม่ต่ำและไม่ใหญ่เกินไปที่สะอาดแทนก็ได้
2. ถ้าชุบน้ำมันยางที่ใส่เทียนและที่ปลายธูปเล็กน้อยก่อนจุดไฟ จะช่วยให้จุดง่ายขึ้น
3. การตั้งเครื่องบูชานั้น ควรจัดให้เรียบร้อยงามตา อย่าให้มีสิ่งใดบังพระพุทธรูป ไม่ควรเอาเครื่องบูชาตั้งเสมอพระพุทธรูป
4. การตั้งโต๊ะหมู่ ควรตั้งเบื้องขวาของพระภิกษุสงฆ์เสมอ โดนเรียงเป็นแถวแนวเดียวกัน ถ้าหากพื้นที่มีจำกัด ก็ให้พระพุทธรูปผินพระพักตร์มาทางพระสงฆ์ โดยไม่ตรงแถวเดียวกันก็ได้

เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย

ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล มีเครื่องสักการะ 3 อย่าง คือ
1. รูป 2. เทียน 3. ดอกไม้

รูปสำหรับบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1. นิยมจุด 3 ดอก เป็นอย่างน้อย โดยหมายถึงพระพุทธคุณ 3 ประการ คือ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ จึงใช้รูป 3 ดอก จุดบูชาพระคุณทั้ง 3 นี้
2. แต่บางท่านก็อธิบายว่า รูป 3 ดอกนั้นบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 ประเภท คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในปัจจุบัน
3. รูปมีกลิ่นหอม ที่แตกต่างจากกลิ่นหอมใดๆ ในทางโลก เมื่อบุคคลสูดกลิ่นแล้ว ทำให้กิเลสยุบตัวลง ทำให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน รูปนั้นแม้ไฟไหม้หมดแล้ว กลิ่นยังหอมอบอวลอยู่ในบริเวณนั้นเป็นเวลานาน ดังพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นที่ซาบซึ้งถึงจิตใจของบุคคลทั้งหลายสิ้นกาลนาน

เทียนสำหรับบูชาพระธรรม

นิยมจุดบูชาครั้งละ 2 เล่ม เป็นอย่างน้อย โดยหมายถึง พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พระวินัย สำหรับฝึกหัดกาย วาจา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
2. พระธรรม สำหรับอบรมจิตใจ ให้สงบระงับจากความชั่วทุจริตทุกประการ นำแสงสว่างแห่งปัญญามาสู่จิตใจ เหมือนแสงเทียนกำจัดความมืด นำความสว่างมาสู่ที่นั้นๆ

ดอกไม้สำหรับบูชาพระสงฆ์

ดอกไม้เมื่ออยู่ในที่เกิดของมัน ย่อมงดงามตามควรแก่สภาพของพันธุ์ไม้นั้นๆ ครั้นนำมากรวมกัน มิได้จัดสรร ก็หาความเป็นระเบียบไม่ได้ ไม่น่าดู ไม่น่าชมแต่หากช่างดอกไม้ผู้ชาญฉลาดนำมาจัดสรรใส่แจกัน หรือจัดใส่พานให้เป็นระเบียบ ย่อมเกิดความเรียบร้อย สวยงาม น่าดู น่าชม

พระภิกษุสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายก็เช่นกัน เมื่อยังเป็นคฤหัสถ์ ย่อมมีกิริยา มารยาททางกาย วาจา ใจ เรียบร้อยตามสมควรแก่ภูมิชั้นแห่งตระกูลของตนๆ หยาบบัง ปานกลางบ้าง

ละเอียดบ้าง ครั้นคฤหัสถ์เหล่านั้นมีศรัทธาเข้ามาบวชอยู่ร่วมกัน พระลัมมालัมพุทเธเจ้าเปรียบตั้ง
ช่างทำดอกไม้ผู้ชาญฉลาด ทรงวางพระธรรมวินัยไว้เป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติ จัดให้พระภิกษุสงฆ์
สาวกเหล่านั้นอยู่ในระเบียบเดียวกัน จึงเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยน่าเคารพสักการบูชา

ดอกไม้ นิยมให้เพียบพร้อมด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ สีสวย กลิ่นหอม กำลังสดชื่น จึงนิยม
จัดเปลี่ยนให้สดอยู่เสมอ อันจะแสดงให้เห็นถึงความสดชื่นความเจริญรุ่งเรือง ไม่นิยมปล่อยให้เหี่ยวแห้ง
เพราะความเหี่ยวแห้งเป็นนิมิตหมายของความหดหู่ใจ ความเสื่อมโทรม

ระเบียบปฏิบัติการมอบเทียนชนวนแก่ผู้ใหญ่

วิธีถือด้ามเทียนชนวน (ดังรูป)

1. นิยมถือด้วยมือขวาหรือสองมือ โดยหงายมือ นิ้วทั้ง 4 ของมือทั้งสองรองรับด้ามเทียนชนวน
หัวแม่มือจับอยู่เบื้องบนของด้ามเทียน
2. ไม่นิยมจับกึ่งกลางด้ามเทียนชนวน จะทำให้ผู้ใหญ่รับไม่สะดวกหรือทำให้เสียภูมิ เพราะจับ
ภายใต้มือของพิธีกร ผู้ส่งนิยมจับก่อนลงมาโคนด้าม เพื่อผู้ใหญ่จะได้จับตรงกลางด้ามพอดี

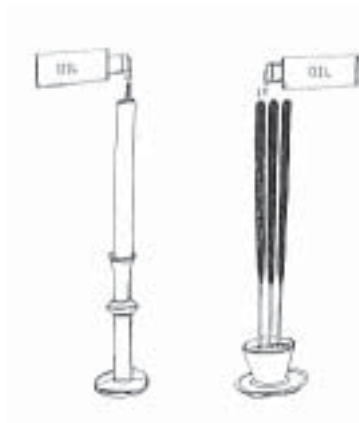
การจับเทียนชนวนด้ามสั้น

การจับเทียนชนวนด้ามยาว

วิธีมอบเทียนชนวน

1. สำรองตรวจสอบเทียน รูป ว่าพร้อมจุดหรือไม่ คือ ไล่เทียนหรือปลายรูปพื้นล่ำลิ ชูน้ำมันยาง
หรือน้ำมันก๊าดเรียบร้อยแล้ว เพื่อช่วยให้ติดได้เร็ว
2. เมื่อถึงกำหนดการ หรือประธานมาถึงบริเวณพิธี พิธีกรพึงจุดเทียนชนวนถือเตรียมไว้
เมื่อประธานมาถึงหน้าโต๊ะหมู่ พิธีกรยืนตรง ไค้คำนับ (หรือไหว้ตามเพศภาวะของประธาน)

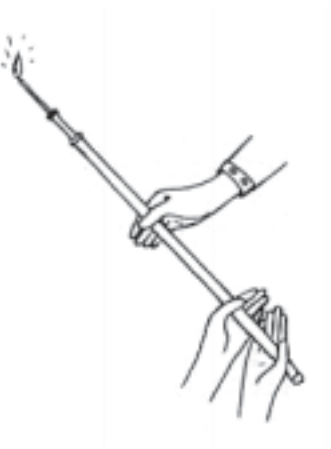

ใส่น้ำมันที่ปลายเทียนและจุด

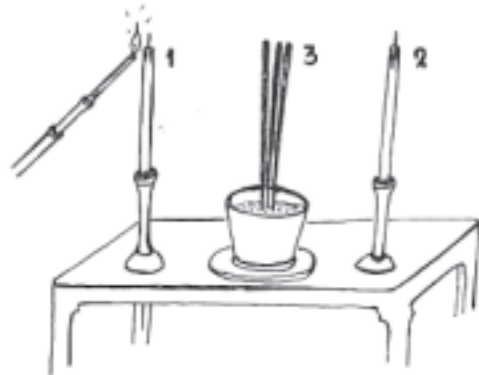

จุดเทียนชนวน

3. ประธานหยุดยืนหน้าโต๊ะหมู่ พิธีกรพื้่งนั่งชันเข่า ถ้าประธานนั่งคุกเข่า พิธีกรพื้่งนั่งคุกเข่า ทางด้านซ้ายมือของประธาน ยื่นมือส่งเทียนชนวนให้ด้วยกิริยาอาการสุภาพอ่อนน้อม
4. เมื่อมอบแล้วนิยมนถอยหลังออกมาให้ห่างประธานพอสมควร เพื่อไม่ให้ขัดขวางการถ่ายรูปของช่างภาพ โดยถอยห่างออกมานั่งชันเข่า หรือคุกเข่าตามควรแก่กรณีพร้อมกับคอยสังเกตดู ถ้าเทียนชนวนดับ พื้่งรีบเข้าไปจุดให้ทันที

ประธานรับเทียนชนวนจากมือพิธีกร

ลำดับการจุดรูปเทียน

วิธีการรับด้ามเทียนชนวนคืน

1. เมื่อประธานจุดเสร็จแล้ว พื้่งเข้าไปทางด้านซ้ายมือของประธาน ในกรณีที่ประธานยืนจุด พื้่งนั่งชันเข่ารับ ในกรณีที่ประธานนั่งคุกเข่าจุดพื้่งคุกเข่ารับ
2. นิยมรับด้วยมือขวาหรือสองมือใต้มือของประธาน แล้วนิยมนถอยห่างออกไปเล็กน้อย ดับเทียนชนวนแล้วเดินกลับไป

6.5 พิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

พิธีวิสาขบูชา

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประชาชนจะพากันทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนาตอนเช้า ครั้นตอนย่ำค่ำ ต่างพากันนำดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องสักการะไปพร้อมกันที่วัด เพื่อเวียนเทียน โดยยืนเบื้องหน้าพระพุทธรูปปฏิมากร กล่าวคำบูชา และเดินเวียนเทียน ทำวัตรสวดมนต์ และฟังพระธรรมเทศนาต่อไปจนเสร็จพิธี

พิธีเข้าพรรษา และพิธีออกพรรษา

ปฐมเหตุที่จะมีประเพณีเข้าพรรษาในพระพุทธศาสนานั้น ปรารภเหตุจาก สมัยหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ ในขณะนั้นยังไม่มีการอนุญาตเรื่องจำพรรษา พระภิกษุสงฆ์จึงเที่ยวจาริกไปตลอดทุกฤดูกาล แม้แต่ในฤดูฝนก็ยังเที่ยวสัญจรไปมาทำให้ไปเหยียบย่ำข้าวกล้าในนาของชาวเมืองจนเสียหาย ประชาชนพากันติเตียน พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติเป็นธรรมเนียมให้พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่จำพรรษา 3 เดือน นับตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงกลางเดือน 11 ห้ามมิให้ไปพักค้าง ณ ที่อื่น ยกเว้นมีเหตุจำเป็น¹

วันเข้าพรรษา

ถือกันว่าเป็นวันพิเศษในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนมักจะเข้มงวดในการบุญกุศลยิ่งกว่าธรรมดา บางคนรักษาศีลอุโบสถตลอด 3 เดือน (ไตรมาส) บางคนไปวัดฟังเทศน์ทั้ง 3 เดือน บางคนตั้งใจงดเว้นบาปทั้งปวง

ส่วนพระภิกษุสงฆ์ เมื่อใกล้ถึงวันเข้าพรรษา ก็ปิดกวาดเสนาสนะ ตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป ในวันเข้าพรรษา จะประชุมกันในพระอุโบสถ ไหว้พระ สวดมนต์ ทำพิธีเข้าพรรษา (อธิษฐานพรรษา) แล้วขอขมาต่อกันและกัน ครั้นในวันถัดไปก็เอาดอกไม้ ธูป เทียน ไปขอขมาพระเถรานุเถระต่างวัดซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ

วันออกพรรษา

พระภิกษุสงฆ์จะทำการปวารณาแทนการทำอุโบสถ คือ เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ และเมื่อออกพรรษาแล้วพระภิกษุสงฆ์จะไปค้างแรมที่ใดๆ ก็ได้ตามพุทธานุญาต สำหรับพุทธศาสนิกชนเมื่อถึงวันออกพรรษาดังพากันไปทำบุญตักบาตร รักษาศีล เจริญกุศล ฟังเทศน์ตามวัดวาอารามต่างๆ

¹ วัสดุพานายิกขันธกะ, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 ข้อ 205-206 หน้า 511-512

พิธีทอดกฐิน

คำว่ากฐิน	คือ กรอบไม้สำหรับชิงผ้าให้ตึง เพื่อสะดวกแก่การเย็บผ้า ซึ่งเรียกว่า สะติง
ผ้ากฐิน	คือ ผ้าสำเร็จรูปโดยอาศัยไม้สะติงชิงผ้าแล้วช่วยกันเย็บ เมื่อสำเร็จเป็นรูปแล้วก็ปลดออกจากสะติง
การทอดกฐิน	คือ การทอดผ้าซึ่งเย็บจากไม้สะติง (แม้ปัจจุบันไม่ได้ใช้สะติงแล้วก็ยังเรียกเหมือนเดิม จึงเป็นความหมายสำหรับพิธีประจำปี) ระยะเวลาในการอนุญาตให้ทอดกฐินได้ ตามพระวินัยบัญญัติ ¹ คือ ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 รวมเป็นเวลา 1 เดือน

พิธีมาฆบูชา

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต² แปลว่า การประชุมที่ประกอบด้วยองค์ 4 คือ

1. วันนั้นเป็นวันเพ็ญเต็มดวงเสวยมาฆฤกษ์
2. พระภิกษุสงฆ์ 1,250 รูป มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย
3. พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญาทั้งสิ้น
4. พระอรหันต์เหล่านั้นเป็นผู้ได้รับการอุปสมบทแบบเอหิภิกขุ คือ ได้รับการบวชจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรงทั้งสิ้น

และวันเพ็ญมาฆะนี้ เป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร (ตกลงพระทัยเพื่อจะปรินิพพาน) ในพรรษาสุดท้ายของพระพุทธองค์

พุทธศาสนิกชนนิยมทำบุญตักบาตร ไปวัดฟังพระธรรมเทศนา ส่วนทางวัดก็มีการจัดประทีป รูปเทียน เป็นเครื่องบูชา บางวัดก็เทศน์ตลอดรุ่ง บางวัดก็จุดมาฆประทีปบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างยิ่งใหญ่ และเมื่อถึงเวลาประกอบพิธี พระภิกษุสงฆ์และสามเณรตลอดทั้งพุทธศาสนิกชนต่างเตรียมดอกไม้ รูปเทียน ไปประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ พุทธศาสนิกชนยืนเบื้องหลังพระภิกษุสงฆ์สามเณร จุดเทียนรูป ประณมมือ กล่าวคำบูชาพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และกล่าวถึงกาลกำหนดวันมาฆบูชา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ในที่ประชุมสงฆ์ ฯลฯ ต่อจากนั้นก็เดินเวียนเทียนรอบพระสถูปหรือพระเจดีย์ 3 รอบ เดินด้วยอาการสงบสำรวม ระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ด้วยการสวดบท “อิติปิโส ภะกะวา” จากนั้นพุทธศาสนิกชนก็จะมาประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ หรือศาลาเพื่อฟังธรรม ซึ่งบางวัดอาจจะมีการทำวัตรสวดมนต์ หรือนั่งสมาธิ

¹ กฐินขันธกะ, พระวินัย มหาวรรค, มก. เล่ม 7 หน้า 193

² อรรถกถาทีฆนขสูตร, มัชฌิมปิณณาสก, มก. เล่ม 20 หน้า 485

6.6 ระเบียบปฏิบัติในงานอวมงคล

6.6.1 ขั้นตอนพิธีกรรมเนื่องในงานอวมงคล

การทำบุญเนื่องในงานอวมงคล ได้แก่ งานทำบุญซึ่งปรารถนาเหตุที่ไม่เป็นมงคล เช่น ปรารถนา การตายของบิดามารดา ครู อาจารย์ หรือญาติมิตร เป็นต้น ทำบุญในงานฌาปนกิจบ้าง 7 วัน 50 วัน 100 วันบ้าง ทำบุญเนื่องในวันคล้ายวันตายบ้าง เพื่อให้เหตุร้ายกลายเป็นดี เพื่อบรรเทาความเศร้าโศก การทำบุญในกรณีเช่นนี้ มีพิธีนิยม ส่วนมากเหมือนกับทำบุญในงานมงคล ดังกล่าวนานี้ แต่มีข้อต่างกัน บ้างดังต่อไปนี้¹

1. จำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์สวดพระพุทธมนต์ เมื่อครบกำหนดวันทำบุญ นิมนต์พระ 7 รูป บ้าง 10 รูปบ้าง ถ้าเป็นงานพระราชพิธี นิมนต์พระ 10 รูป เป็นพื้น สวดพระอภิธรรมนิมนต์ 4 รูป เป็น เกณฑ์ ถ้ามีปัจจัยสุกุลหรือมีสวดแจ้ง ไม่จำกัดจำนวนแน่นอน ตามกำลังศรัทธา 10-20-50-100 รูป หรือมากกว่านี้ก็มี แล้วแต่ฐานะของทางเจ้าภาพ แต่ส่วนมากนิมนต์เท่าอายุผู้ตาย

การเทศน์ในงานศพ นิยมมีพระสวดรับเทศน์นี้ด้วย 4 รูป ไม่มีพระสวดรับก็ได้ส่วนพระที่แสดงธรรม เทศน์อาณิสสหรือเทศน์ปลุกเสกสังคายนา หรือเทศน์เรื่องอื่นๆ นิยมรูปเดียวก็มี 2-3 รูปก็มี ตามฐานะเจ้าภาพ

2. การสวดมนต์ในงานอวมงคล ไม่ต้องตั้งบาตร หรือหม้อน้ำมนต์ ไม่ต้องวางด้ายสายสิญจน์ ที่โต๊ะหมู่บูชา คงใช้แต่ผ้าฐานียอง ถ้าไม่มีผ้าฐานียองจะใช้ด้ายสายสิญจน์แทนก็ได้ เรียกว่าสายโยง โยง จากฝาหีบทางด้านศีรษะศพมาวางไว้บนพานใกล้โต๊ะหมู่บูชา หรือใกล้พระภิกษุผู้เป็นประธาน

3. เมื่อถึงเวลากำหนด พระสงฆ์เข้านั่งยังอาสน์สงฆ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ถ้าพระสวดอภิธรรม เจ้าภาพในงานพึงจุดเทียนธูปที่หน้าโต๊ะพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดที่หน้าตู้พระธรรมทีหลัง เสร็จแล้ว อาราธนาศีลต่อไป พระให้ศีลแล้ว ไม่ต้องอาราธนาธรรม แต่บางแห่งอาราธนาธรรมก็มี

ถ้าสวดพระพุทธมนต์ เมื่อพระให้ศีลจบแล้ว ต้องอาราธนาพระปริตรอย่างเดียว ต่อเมื่อ พระเทศน์ขึ้นธรรมมาสน์ ไม่ต้องอาราธนาด้วยวาจา เมื่อเจ้าภาพเห็นว่าได้เวลาตามที่กำหนดแล้ว ก็จุด เทียนหน้าธรรมมาสน์ เรียกว่าจุดเทียนบูชาพระธรรม พระผู้แสดงธรรมที่จะขึ้นสู่ธรรมมาสน์ โดยถือเป็น ธรรมเนียมว่าการจุดเทียนหน้าธรรมมาสน์ เป็นการอาราธนาธรรม มีธรรมเนียมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งควร กำหนดไว้เป็นพิเศษคือ เครื่องทองน้อยหน้าศพตามปกติ ถ้าเจ้าภาพตั้งไว้เพื่อเคารพศพ ตั้งเครื่องทองน้อย ให้ดอกไม้นั้นเข้าหาคศพเทียนหันออกข้างหน้า หันรูปเทียนเข้าหาคศพ ทั้งนี้เพื่อให้ศพได้บูชาพระธรรม- เทศน์ด้วย และจุดเมื่อพระเริ่มเทศน์เท่านั้น หลังจากรับศีลแล้ว ถ้าไม่มีศพแต่เจ้าภาพมีความประสงค์ จะให้มีเทศน์ เพื่อระลึกถึงอุปการคุณ จะจุดเครื่องทองน้อยตั้งไว้ข้างหน้าตนเองเพื่อบูชาพระธรรมก็ได้

¹ ข้อมูลจากเว็บไซต์ <http://www.dhammathai.org/store/sasana2/pape7.php-pape8.php>

4. **เมื่อพระสงฆ์สวดหรือเทศน์จบ** เจ้าภาพพึงเก็บสิ่งของเครื่องกีดขวางออกให้หมด จัดสิ่งของที่จะถวายพระ เช่น ดอกไม้ รูป เทียน หรือสิ่งของอย่างอื่น นอกจากผ้าหรือใบปวารณา มาวางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ แล้วบอกญาติพี่น้องช่วยกันประเคน เสร็จแล้วคลี่ผ้ากุษาโยงหรือสายโยง วางราบไปทางหน้าพระสงฆ์เอาผ้าหรือใบปวารณาแจกญาติพี่น้องนำมาทอดบนผ้ากุษาโยงนั้น ถ้ามีผ้าโดยมากมักเอาใบปวารณาลัดติดกับผ้าชิ้นรวมนั้น การทอดผ้าหรือใบปวารณานี้ ควรทอดขวางตัดกับผ้ากุษาโยง คือวางขวางบนผ้ากุษาโยงนั้นอย่าทอดไปตามทางยาว ดูไม่งาม และควรทอดตามลำดับพระเถระ เสร็จแล้วนั่งประนมมือ จนกว่าพระสงฆ์จะพิจารณาบังสุกุลจนจบ แต่บางแห่งนิยมทอดผ้าก่อนถวายของก็มี ในราชการนิยมถวายของก่อน ทอดผ้าภายหลัง ซึ่งยังถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

5. **ถ้าสวดพระพุทธมนต์แล้วฉันเช้าหรือฉันเพลในวันนั้น** การถวายสิ่งของและการทอดผ้าบังสุกุลทำภายหลังจากฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ถ้าสวดมนต์เย็น ฉันเช้าหรือเพลในวันรุ่งขึ้น และมีผ้าไตรจีวรทอดก็ควรทอดภายหลังพระสวดจบในเย็นวันนั้น เพื่อให้ท่านนั่งห่มฉลองศรัทธาในวันรุ่งขึ้น ส่วนสิ่งของและใบปวารณานั้น เก็บไว้ถวายและทอดในวันรุ่งขึ้น ภายหลังจากฉันเสร็จแล้ว

6. **สำหรับรายการพระสวดอภิธรรมตอนกลางคืนหรือพระเทศน์** พระสวดรับเทศน์ ถ้าเจ้าภาพประสงค์จะอาราธนาฉันในวันรุ่งขึ้นด้วยก็ได้ แต่สิ่งของและผ้าทอดบังสุกุลควรจัดการถวายและทอดให้เสร็จสิ้นในวันนั้น

7. **ในการมาปนกิจศพ** ก่อนที่จะถึงเวลาทำการมาปนกิจศพเล็กน้อย นิยมมีการทอดผ้ามหาบังสุกุล หรือเรียกว่าบังสุกุลปากหีบ ในการเช่นนี้โดยมากเจ้าภาพนิยมเชิญแขกผู้ใหญ่ที่มีเกียรติขึ้นทอด และให้แขกผู้มีเกียรติสูงซึ่งจะเป็นผู้จุดเพลิงเป็นคนแรกนั้น เป็นคนทอดหลังสุด ให้แขกผู้มีเกียรติรองลงมาทอดก่อน แขกผู้ทอดผ้าบังสุกุลนี้ ให้ถือว่าเป็นแขกผู้มีเกียรติ ฉะนั้นก่อนทอดและหลังทอดแล้ว การทำความเคารพศพทุกครั้ง จะต้องยืนคอยอยู่จนกว่าพระสงฆ์ขึ้นไปพิจารณา

ขณะที่พระสงฆ์กำลังพิจารณาอยู่นั้น ก็ควรประนมมือขึ้น การทอดไตรจีวรก่อนเผาศพนั้น ไม่ควรมีมากเกินไป เพราะจะทำให้แขกที่มาร่วมในงานนั่งคอยนาน ควรใช้ประมาณ 3 ไตร กำลังพอดี

6.6.2 ระเบียบปฏิบัติการไปร่วมงานศพ

การรดน้ำศพ

1. แต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้นๆ
2. การรดน้ำศพถือสืบกันมาว่า ไปขอขมาโทษ เพื่อจะได้ไม่มีเวรภัยต่อกัน
3. นิยมรดน้ำศพเฉพาะท่านผู้มียายุสูงกว่า หรือรุ่นราวคราวเดียวกันเท่านั้น
4. ผู้มียายุมากกว่าผู้ตาย ก็ไปร่วมงานให้กำลังใจเจ้าภาพ แต่ไม่นิยมรดน้ำศพ

วิธีปฏิบัติการรดน้ำศพคฤหัสถ์

1. ถ้าอาวุโสมากกว่าตน ก่อนรดน้ำศพ นิยมนั่งคุกเข่าน้อมตัวลง ยกมือไหว้ พร้อมกับนิกขอขมาโทษต่อศพนั้นว่า “หากได้ล่วงเกินท่าน ทั้งทางกาย วาจา ใจ กิตติ ขอท่านโปรดโหลิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”
2. เมื่อยกมือไหว้ขอขมาแล้ว ถือภาชนะสำหรับรดน้ำด้วยมือทั้งสอง เทน้ำลงที่ฝ่ามือขวาของศพ พร้อมกับนิกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหลิกรรมไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั้น”
3. เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว นิมนต์น้อมตัวลงไหว้พร้อมกับอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

วิธีปฏิบัติการรดน้ำศพพระภิกษุสงฆ์

1. นั่งคุกเข่าตามเพศ กราบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง พร้อมกับนิกขอขมาโทษว่า “หากได้ล่วงเกินท่าน ทั้งทางกาย วาจา ใจ กิตติ ขอท่านโปรดโหลิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”
2. เมื่อขอขมาโทษเสร็จแล้ว พึงถือภาชนะด้วยมือทั้งสองเทน้ำรดลงที่ฝ่ามือขวาของศพ พร้อมกับนิกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหลิกรรมไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั้น”
3. เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว กราบเบญจางคประดิษฐ์อีก 3 ครั้ง พร้อมกับอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

1. นิยมแต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของท้องถิ่นนั้นๆ
2. นิยมนำพวงหรีดหรือกระเช้าดอกไม้ แจกันดอกไม้ หรือพวงดอกไม้ อย่างใดอย่างหนึ่งตามควรแก่ฐานะตนไปแสดงความเคารพ

การแสดงความเคารพศพของคฤหัสถ์

1. ถ้ามีอาวุโสมากกว่าตน นิยมนำพวงหรีดไปด้วย เมื่อวางพวงหรีดแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบราชการ นิยมยืนตรงโค้งคำนับ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบ ยืนตรงน้อมตัวลงยกมือไหว้
2. ถ้านำกระเช้าดอกไม้ แจกันดอกไม้ หรือพวงหรีดดอกไม้ไปเคารพศพ เมื่อวางกระเช้าดอกไม้แล้ว นิยมนั่งคุกเข่าราบ ทั้งเพศชายและหญิง จดรูป 1 ดอก ประนมมือยกอุ้งขึ้นจบบ ปล่อยให้ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้ว ตั้งจิตขอขมาโทษ (เหมือนดังที่กล่าวไว้แล้ว)

3. เมื่อขอขมาแล้ว ฟังปฏิกฐ ฦ ที่ปัก นั่งพับเพียบหมอบกราบ กระพุ่มมือ (คือนั่งพับเพียบ ตะแคงตัวข้างขวาหันหน้าไปทางศพ วางมือขวาลงก่อน แล้ววางมือซ้ายลงแนบกับมือขวา ประนมมือตั้งอยู่กับพื้น พร้อมกับหมอบให้หน้าผากลงจรดล้นมือ) พร้อมตั้งใจอธิษฐานแล้วลุกขึ้น

หมายเหตุ : ถ้าเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศนั้น ผู้ไปเคารพศพ ไม่ต้องจุดธูปบูชาศพ

การแสดงความเคารพศพพระภิกษุสงฆ์

1. นิยมแต่งกายตามแบบเช่นเดียวกับศพคฤหัสถ์
2. เมื่อวางเครื่องสักการบูชาแล้ว นิยมนั่งคุกเข่าตามเพศ สุภาพบุรุษนั่งคุกเข่าตั้งเท้าท่าเทพบุตร สุภาพสตรีนั่งคุกเข่าเท้าราบท่าเทพธิดา จุดธูป 1 ดอก ประนมมือน้อยยกสูงขึ้นตั้ง ให้ปลาย นิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผากพร้อมกับตั้งใจขอขมาโทษ
3. เมื่อขอขมาโทษแล้ว ฟังปฏิกฐ ฦ ที่ปักฐูป กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง พร้อมกับ นึกอธิษฐาน

การไปงานฌาปนกิจศพ

นิยมแต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้นๆ

ลำดับการขึ้นเมรุศพ

1. ถ้าเป็นงานพระราชทานเพลิงศพ นิยมขึ้นเมรุตามลำดับทางคุณวุฒิ คือ ผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ สูงกว่าขึ้นไปเผาก่อน ผู้มีคุณวุฒิน้อยกว่าขึ้นภายหลัง
2. ถ้าเป็นงานฌาปนกิจศพ นิยมขึ้นเมรุเผาศพตามลำดับทางวัยวุฒิ คือ อายุมากกว่าขึ้นไปเผาก่อน ผู้มีอายุน้อยกว่าขึ้นภายหลัง

วิธีปฏิบัติในการเผาศพ

1. เมื่อขึ้นไปถึงเมรุแล้วนิยมยืนตรง ห่างจากศพประมาณ 1 ก้าว ถ้าแต่งเครื่องแบบข้าราชการ นิยมยืนตรงโค้งคำนับ ถ้าไม่ได้แต่งเครื่องแบบข้าราชการ นิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้พร้อมทั้ง ฐูป เทียน ดอกไม้จันทน์ในมือ (เฉพาะศพที่มีอายุมากกว่า หรือรุ่นราวคราวเดียวกัน) แล้วตั้งจิตขอขมาโทษต่อศพ

2. เมื่อตั้งใจขอขมาโทษศพจบแล้ว น้อมตัวลง วางรูป เทียน ดอกไม้จันทน์ที่เชิงตะกอน พร้อมกับพิจารณาถึงความตายว่า “ร่างกายของเราแม้จะแลย้อมถึงความตายเป็นธรรมดาอย่างนี้ มีปกติเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงพ้นความตายอย่างนี้ไปได้” จากนั้นยืนตรงโค้งคำนับหรือยกมือไหว้ อีกครั้ง พร้อมกับนึกอธิษฐานในใจว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”
3. การที่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายขึ้นไปทำพิธีเผาศพพร้อมกันนั้น เป็นพิธีการแสดงความเคารพ ต่อศพเท่านั้น ยังไม่ใช่พิธีการเผาศพจริง ต่อเมื่อเสร็จขั้นตอนแสดงความเคารพศพแล้ว นิยมให้วงศ์ญาติ มิตรสหาย ผู้ใกล้ชิดกับผู้ตาย ขึ้นไปทำการเผาศพจริงอีกครั้ง จึงเสร็จพิธีเผาศพบริบูรณ์

ข้อควรรู้

1. การเดินขึ้นเมรุ เพื่อวางดอกไม้จันทน์ ควรเดินเรียงแถวขึ้นไป เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และงดงาม หากเดินขึ้น 2 แถว จะสะดวกในการวางดอกไม้จันทน์ และการลงจากเมรุ ทางบันไดทั้งสองข้าง อีกทั้งยังจะเป็นแบบแผนที่ดีงามให้แก่อนุชนรุ่นหลัง
2. การไปร่วมงานศพ นอกจากจะไปเพื่อขอขมาโทษแก่ผู้ตาย และไปให้กำลังใจแก่ญาติของผู้ตายแล้ว ยังเป็นการไปเพื่อเจริญมรณานุสติ ระลึกถึงความตายว่า ชีวิตนี้ตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ควรประมาทในชีวิต ลักวันหนึ่งต้องเวียนมาถึงเราอย่างแน่นอน ควรเร่งสร้างบุญสร้างบารมี ล้างสมความดี โดยการทำความ รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนา

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษาบทที่ 6 ศาสนพิธี จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 6 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 6
แล้วจึงศึกษาบทที่ 7 ต่อไป